

NYÍREGYHÁZI EGYETEM

NYÍREGYHÁZI
EGYETEM

„Duplafedelű” lírai művek az óvodában

Ténai Kincső Nóra

Óvodapedagógus alapszak

Konzulens: **dr. Nagy Balázs** PhD adjunktus

2023

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	1
1. Bevezetés.....	2
2. Az irodalom és gyermekirodalom fogalmának problematikája	6
3. Gyermekvers – műfajspecifikus kérdések.....	8
4. A mai gyermekversek sajátosságai	11
5. A „duplafedelű könyv” fogalma mai gyermekversek tükrében	13
6. Didaktika és szórakoztatás a gyermekversekben	31
7. Az óvodapedagógus szerepe az irodalmi élményközvetítésben	37
8. Kérdőíves kutatás	38
9. Eredmények és értékelésük	39
9.1. A kortárs gyermeklíra ismeretére és használatára vonatkozó kérdések.....	39
9.1.1. A kortárs gyermeklíra népszerűsítésének akadályai	40
9.1.2. A kortárs gyermeklíra népszerűsítésének lehetőségei.....	42
9.2. A jó gyermekvers ismérvei, a választás szempontjai.....	43
9.3. Didaktikai célok és szórakoztatás megvalósulása a klasszikus és kortárs gyermekversekben	44
9.4. A „duplafedelűség” kérdése a kortárs gyermekversekben.....	45
10. A vizsgálat értékelése	47
11. Összegzés.....	48
12. Irodalomjegyzék	50
13. Mellékletek	52
1. számú melléklet	52

1. Bevezetés

„Meggyőződése, hogy a mai oktatás/nevelés kitörési pontja éppen a bölcsődés-óvodás korosztály nevelése, hiszen itt alapozódik meg a személyiség erkölcsi-érzelmi viszonyrendszere, ekkor válhat a gyermekek természetes tulajdonságává az empátia, a tolerancia, az együttműködés képessége, ekkor formálódik szokás- és magatartásrendszerük, viszonyuk a környező világhoz (benne az emberrel és a természettel), ekkor épül ki kapcsolatuk a művészettel, az irodalommal.”

(Bárdos József)

Bárdos József mottóul választott gondolataival teljesen egyetérthetünk. Koragyermekkorban formálódik leginkább a gyermek külvilághoz és önmagához fűződő viszonya, illetve az ekkor szerzett impulzusok nagymértékben befolyásolják a későbbi felnőtt irodalommal, olvasással való kapcsolatát is. Valójában ez az időszak, amikor a családi és az intézményes nevelés felelőssége egyaránt hatalmas. Ebben a néhány évben különösen fontos, milyen alkotások gazdagítják a fejlesztési repertoárt, hiszen nagy hangsúlyt szükséges fektetni mind az anyanyelvi-, mind az esztétikai-, mind a fejlődéslélektani nevelésre. Ennek okán megfogalmazódott bennem néhány kérdés az óvodákban dolgozó különböző pedagógus korosztályoknak a kortárs szerzőkhöz fűződő viszonyáról.

Kíváncsivá tesz, hogy a közkedvelt, régóta bevált klasszikusok mellett vajon milyen gyakran alkalmaznak kortárs irodalmat, és miként szólítja meg őket, milyen benyomást tesz rájuk az adott mű. Mint óvodapedagógus hallgató, én is napi gyakorisággal kapcsolatban vagyok a kortárs gyermekirodalommal, tanulmányaim és szabadidőm során is. A „Z” generáció szülötteként és óvodapedagógus hallgatóként nekem is vannak tapasztalataim a társadalmunkban jelenlévő változásokról, de szeretnék minél több információt gyűjteni gyakorló óvodapedagógusoktól is, melyeket pályám során majd hasznosítani tudok.

Mindezek kapcsán fel kell tennünk a következő kérdéseket: Hogyan definiálható pontosan a gyermekirodalom? Mondhatjuk-e, hogy a gyermekirodalom az, amit a mindenkori társadalom annak tekint? Azonosítható-e a vásárlói és kiadói igényekkel a gyermekirodalom? Vajon eljut-e a minőségi kortárs gyermekirodalom a gyermekekhez és gyermekes családokhoz? Tapasztalataim szerint a pályakezdő, fiatalabb, illetve a témában kimondottan jártas óvodapedagógusok jobban átérzik a kérdés fontosságát, és szeretnék tartani a lépést a rohamosan fejlődő világgal, míg az idősebb pedagógusok nagyrészt ragaszkodnak a már jól bevált, hagyományos nevelési terv használatához, a népi alkotásokhoz.

Kutatásom során a kortárs gyermekversek sajátosságait vizsgálom, különös tekintettel a befogadáspszichológiai aspektusokra. Sokak szerint keskeny, míg eltérő álláspontok szerint kifejezetten széles határvonal húzódik a felnőtt- és gyermekirodalom között. Valóban vannak alapvető eltérések (a mű terjedelme, nyelvezete, tematikája stb.), ugyanakkor, ha egy felnőtt gyermekirodalmat olvas, a „sorok közé lát”, képes felfedezni a különböző utalásokat. Nem véletlen, hogy egyes alkotások éppúgy vonzzák a felnőtt befogadókat, mint a gyermekeket. Szándékom ezen felnőttek számára is többletet nyújtó gyermekversek elemzése. Miért a gyermeklírát tartom vizsgálatra érdemesnek? A gyermekvers véleményem szerint a gyermekirodalmon belül a leginnovatívabb és legizgalmasabb műfaj, melyben a különböző művészetek, mint például a zene (zeneiség) és a rajz (illusztráció) találkozhatnak. Ezen alkotások a gyermek és a felnőtt fantáziáját egyaránt megmozgatják, személyiségüket fejlesztik. Befogadjukat megajándékozzák a humor és a játékosság élményével. A nyelv önmagáról beszél ezekben a művekben.

Dolgozatom további célja egy olyan elemzés elkészítése, amely többek közt bemutatja, hogy miért szükséges a mai óvodás korú gyermekekkel megismertetni a kortárs gyermekirodalmi műveket, illetve, bizonyítani, hogy a kortárs gyermeklíra egyaránt lehet szórakoztató és tanító jellegű. Kutatásom akkor lesz sikeres, ha az eddigi elért eredményeket számba véve jutok el a jelenlegi véleményekhez, álláspontokhoz. Így feltétlenül szükséges a fogalmi áttekintés, amelyben ismertetem a korábbi törekvéseket, kutatásokat. Továbbá célom, hogy dolgozatom ötlettáráként is szolgáljon pedagógusok és szülők számára. A témába jobban elmélyülve jöttem rá, hogy viszonylag kevés szakember foglalkozott és foglalkozik napjainkban is ezzel a kérdéssel, viszont a mai világban véleményem szerint kutatandó ez a kérdéskör. Kutatásom már akkor is sikeres számomra, ha a célzott közeg egy részénél sikerül népszerűsítenem a kortárs műveket, illetve bizonyítanom azt, hogy nem kizárólag az óvodás gyermekek számára hordoz üzenetet egy ilyen alkotás.

Dolgozatomat az alábbi tematika alapján építem fel. Elsőként ismertetem az általam választott témát részletesebben, illetve megindokolom a témaválasztásomat. A kifejtés menetének és logikájának rövid ismertetése után felvetem a vizsgálat tárgyát képező problémákat, hipotéziseket állítok. Majd feldolgozom a témához szorosan kapcsolódó szakirodalmakat, amely megalapozza a vizsgálatot és szükséges az eredményes, hatékony értékeléshez, illetve következtetéshez. Szót ejtek az irodalom, a gyermekirodalom és a gyermekvers fogalmáról, sajátosságairól, jellemzőiről és a különböző kortárs gyermekversekről. Majd ismertetem a kortárs gyermeklíra hatását a gyerekek személyiségfejlődésére vonatkoztatva. Ezután megvizsgálom a kortárs gyermekversek

helyét az óvodai nevelésben, és célom, hogy megismertessem ezeket a műveket, illetve különböző nézőpontokat ennek tekintetében. A témához kapcsolódó kutatásomat kérdőív segítségével valósítom meg, melyben óvodapedagógusok segítségét fogom kérni.

A felmérés során számos kérdés fogalmazódott meg bennem, melyeknek a megválaszolása és igazolása a kutatásom alapvető célja. Ön mely kortárs költőket ismeri az alábbiak közül? Ön egyetért azzal, hogy a mai óvodáskorú gyermekek számára szükséges az előző kérdésben említett költők és műveik megismerése és használata? Ön szerint megoldható-e, hogy a jövőben minden óvodában megjelenjen a kortárs gyermekirodalom? A dolgozat készítése és a kérdések összeállítása közben megfogalmazódtak bennem bizonyos válaszlehetőségek. Azonban ezek csak feltételezett válaszok, mégis ezeknek a hipotéziseknek az igazolása vagy cáfolása a vizsgálatom alapvető célja:

1. A kortárs gyermeklírában erőteljes a felnőtt befogadót is megszólító szándék.
2. A kortárs gyermeklírát egyaránt lehet didaktikus és szórakoztató.

Fel kell tenni a kérdést, vajon miféle értékeket preferál a mai magyar gyermekirodalmi lappangó kánon. Nem állítom, hogy ezt meg tudom mondani, csak néhány – kutatás előtti – saját élményemet s másoktól hallott véleményt oszthatok meg itt: Sajnos gyakran hallom, hogy egyre kevesebb gyereknek olvasnak otthon. Ugyanakkor van egy olyan réteg, amely fontosnak tarja gyermeke fejlődése érdekében az olvasást. Akik viszont megvásárolják a gyerekkönyveket, azok közül sokak számára lényeges, hogy a gyermekkönyv legyen nagyméretű, színes. Lehetőleg legyen a címében valamilyen ismerős név (pl. Grimm, Andersen, Benedek Elek, Pinokkió, Hófehérke, Süssi, Mazsola, Pom Pom stb.) Hogy aztán a könyvben valójában miféle szövegek vannak, az gyakran ki sem derül, tekintve, hogy a könyvek impresszumában az illusztrátort még csak-csak, de a szöveg íróját, fordítóját, átdolgozóját, szerkesztőjét már nemigen lehet megtalálni, beazonosítani. Vajon tényleg ilyen nehéz a helyzet? Ezek voltak a benyomásaim dolgozatom megírása előtt, s kíváncsi voltam, vajon más óvodapedagógusok vagy kisgyermekes szülők is hasonlóan látják-e a „gyermekirodalom-problematikát”. Ezért interjúkérdéseket állítottam össze azzal kapcsolatban, milyen gyerekvers-köteteket ismernek és használnak ma az óvodákban illetve a kisgyermekes szülők otthon, milyen szempontok alapján válogatnak a gyerekvers-kötetek azon belül a versek közül, s milyen különbségeket látnak a mai és a korábbi gyerekversek között. Azt is szerettem volna kideríteni, hogy a felnőtt olvasó számára milyen esztétikai, és egyéb értékeket képviselhetnek a gyerekversek, továbbá hogy a felnőtt (fel)olvasók hogyan húzzák meg a határt – ha egyáltalán szerintük létezik – gyerek- és felnőttversek között.

A 2000-es évek elejétől kezdve különböző szervezetek, fórumok és intézmények jöttek létre a gyermekirodalom népszerűsítésére, a gyerekkönyv-kritika iránti fokozódó igény kielégítésére. A korábbi Ünnepi Könyvhét immáron 21. alkalommal Ünnepi Könyvhét és Gyermekkönyvnapok néven ismeretes, minden évben az egyik legfontosabb irodalmi rendezvénysorozat. 2001-ben elindult a *Csodaceruza* folyóirat szülőknek, pedagógusoknak, könyvtárosoknak. A *Bárka* online *Papírhajó* nevű rovata szándéka szerint a gyerekirodalom és felnőttirodalom határterületeit igyekszik elsősorban lefedni – azaz a kizárólag óvodásoknak szánt szövegek, könyvek bemutatását lehetőleg elkerülik. Olyan műveket közölnek mintaként, melyek egy felnőtt korú, a szépirodalmat is kedvelő olvasó érdeklődésére számot tarthatnak. Létezik az IBBY magyar szekciója, mely évente ítéli oda az Év Könyve Díjat. A 2009-ben létesült Aranyvackor-díj_alkotásra ösztönzi a kortárs szerzőket, ugyanakkor kritériumokat fogalmaz meg a minőség tekintetében. Számos szépirodalmi vagy kulturális folyóiratban külön számot szentelnek a gyermekirodalomnak, vagy állandó rovatot indítottak a gyermekirodalom számára, melyben a minőségi gyerekkönyveket népszerűsítik; egyre több internetes portál, magazin vállalja fel az újonnan megjelent gyerekkönyvek ajánlását; nagy presztízsű kiadók képviseltetik magukat rangos könyvvásárokon, mint például 2018-ban a Bolognai Nemzetközi Gyerekkönyv- és Illusztrációs Vásáron. Ezen a rendkívül fontos eseményen 19 magyar műhely legfrissebb nyomtatott és interaktív könyvtermésével találkozhattak az olvasók március 26. és 29. között, de kezükbe vehették az elmúlt években nemzetközi sikereket elért magyar alkotók műveit is. A vásáron megjelent magyar kiállítók: a Berger Kiadó, a Betűtészta Kiadó, a BookR Kids, a Cerkabella Könyvkiadó, a Ceruza Kiadó, a Csimota Könyvkiadó, a Gutenberg Kiadó, Nyomda és Könyvesbolt, a Kolibri Kiadó, a Könyvmolyképző Kiadó, a Magvető Kiadó, a Magyar Napló, a Manó Könyvek, a Menő Könyvek, a Móra Könyvkiadó, a Naphegy Kiadó, a Pozsonyi Pagony, a Tilos az Á Könyvek, a Scholar Kiadó és a Vivandra Könyvek voltak.

2. Az irodalom és gyermekirodalom fogalmának problematikája

Az irodalom fogalmának meghatározása nem könnyű. Főként azért, mert nincs egyértelmű és elfogadott definíció az irodalomtudományban arra, hogy mi különböztet meg egy irodalmi szöveget a hétköznapi nyelvhasználattól.

Legegyszerűbben úgy járhatunk el, hogy az irodalmat a kommunikáció egy sajátos esetének tekintjük. Így három irányból válik megközelíthetővé az irodalomtudomány: a szerző (feladó), a szöveg (üzenet) és a befogadó (címzett) felől.

Egyes nézetek szerint az alkotói folyamat során a szerző tudatosan vagy tudat alatt, de mind esztétikailag, téma- és formaválasztásban, struktúrában, illetve nyelvi és metanyelvi szintjeiben értékes üzenetet épít a műbe. Az olvasó feladata pedig ezen üzenetek dekódolása, a szerző gondolatainak feltárása (Jefferson, A-Robey, D. 1995). A strukturalista iskolákban a szöveget önálló entitásnak tekintették, mint más művészeti alkotásokat, az alkotótól függetlenül. A mű irodalmiságát megszerkesztettségében, struktúrájában vélték felfedezni (Hankiss 1971). A harmadik megközelítés a befogadót helyezi középpontba: az ő belső világától, aktuális lelki állapotától függ, hogyan értelmezi az alkotást. Paul Ricoeur (francia filozófus) hermeneutikai körnek nevezi ezt az egyre mélyebb megértéshez vezető diszkurzust az irodalmi szöveg jelentés struktúrája és az olvasó közt. Az értelmezés függ a befogadó életkorától, műveltségétől is (Ricoeur 1999).

A Ricour által megfogalmazott nézet, a metaforikusság vélhetően a legalkalmasabb meghatározás. A kommunikációs nézet felől közelítve így is megfogalmazhatjuk:

„...az irodalmi szöveg az alapvető, minden szövegre jellemző nyelvi kód mellett (felett) egy második, egy irodalmi kóddal is kódolva van. Az ilyen szöveg megértésének tehát csak első, szükséges, de nem elégséges mozzanata a nyelvi kód megfejtése. A valódi jelentés(ek) feltárására csak ezután kerülhet sor...” (Bárdos, Galuska 2013: 12).

Horváth János az irodalmat a kései pozitív irodalomtudomány háttereként így határozza meg: „írók és olvasók szellemi viszonya írott művek közvetítésével” (Horváth 1922). A gyermekirodalom az egész irodalom szerves része. Értékeket hordoz, a gyermek befogadó épülésére szolgál. Régen kizárólag a nevelés célja alá rendelték. A gyermekirodalmi mű ennél jóval több. Szükséges megfelelnie a gyermekek befogadóképességének, életkori sajátosságainak. Igazodjon a gyermekek világképéhez, anyanyelvi fejlettségükhöz, illetve poétikai, esztétikai jellemzőkhöz. A gyerekek világképe

animisztikus, mágikus, kettős tudattal rendelkeznek. Szeretik a ritmusos, rímes szövegeket, a változatosságot. „A gyermekirodalmi mű a valóság komplex modellje. Emberi élmények tárolása és tovább sugárzása az irodalom eszköznyelvének segítségével” (Molnár é.n. 2).

A gyermekirodalom, azon belül a gyermekköltészet elég mostohán kezelt területe az irodalomelméletnek. Ennek egyik oka nyilvánvalóan az a meg-megújuló vita, hogy mit nevezünk gyermekirodalomnak, szükség van-e arra, hogy elkülönítsük a „felnőttirodalomtól”, egyáltalán, milyen helyet foglaljon el az irodalom egészében. Lovász Andrea hangsúlyozza, hogy a gyermekirodalom „nem valamiféle csökkentett értékű irodalmat jelöl, hanem az irodalmi műveknek egy olyan sajátos csoportját, amelyet gyerekek is olvasnak, és amely ezért nem választható le az ún. „magas“, „felnőtt“ irodalomról” (Lovász 2000: 1). Szerencsére manapság ezt vitathatatlan evidenciának tekintik a kutatók. Emellett nem lehet megkerülni azt a tényt sem, hogy a gyermekirodalmi munkák nemcsak esztétikai aspektusból tárgyalandók, hanem létezik fejlődéslélektani és pedagógiai aspektusuk is, s ilyen értelemben valóban beszélhetünk inkább gyerekeknek szóló, vagy gyerekek számára könnyebben befogadható irodalmi alkotásokról.

Dobszay Ambrus szerint a gyermekirodalom fogalma nem elméleti úton konstituálódik, vagyis elméleti úton nem megoldható ez a vita. Hiszen a „művek ilyen értékelése és kezelése a kulturális folyamatokban alakul ki *utólag*, s a gyermekirodalom fogalma maga is a kulturális gyakorlat eredménye. Nem lehet tehát a művekről elvontan, a recepció-történet nélkül megállapítani, hogy tekinthetjük-e gyermekirodalminak. „Gyermekirodalom az, amit akként kezelnek, s a gyermekirodalom körül folyó végeláthatatlan vita is értelmét veszti, mert az adott művek esztétikai értékét nem érinti az a *kontextus*, amelybe utóbb beállítják” (Dobszay 2004: 41-53).

3. Gyermekvers – műfajspecifikus kérdések

Csakúgy, mint a gyermekirodalom, a gyermekvers fogalmának meghatározása sem egyszerű, már csak azért sem, mert a gyermekversnek tekintett művek, – itt legkivált az óvodásokra gondolva – “fogyasztói”, első válogatói felnőttek (ők választják ki, vásárolják meg, és olvassák föl a gyerekeknek a műveket). Épp a gyermekek nem vehetnek részt a gyermekvers fogalmának definiálásában.

Elméleti síkon ma az irodalommal szembeni esztétikai elvárások az elsődlegesek minden gyermekirodalmi művel, így a gyermekversekkel szemben is. „A gyakorlatban a mai napig elevenen él a pedagógia és a gyermekirodalom szükségszerű összekapcsolásának tévhite, a gyermekirodalmi munkák (ki)választásakor, kritikájakor még mindig a nevelői érték az elsődleges szempont” – írja Lovász Andrea (Lovász 2000: 2). A 20. században valóban a didaktikai elv dominált, háttérbe szorítva az esztétikai értékeket, de úgy tűnik, napjainkban épp az ellentétes tendencia éli virágkorát.

A gyermekköltészet egyidős az emberiség kultúrájával, ugyanakkor elválaszthatatlan a gyermekjátékoktól. Gyermekjátékok első gyűjtését Kölcsey Ferenc kezdeményezte, majd Kis Áron jelentette meg az első magyar gyermekjáték gyűjteményt 1891-ben. A mondókák eredete például az őskorban gyökerezik. Az első versélményeket az édesanya közvetíti gyermeke számára mondókák formájában. Ezek a mondókák lehetnek altatók, tornáztatók, állni és járni tanítók, csiklandozók, lovagoltatók, hintáztatók stb. A kisgyermek élvezi a ritmust, a mozgást, a szülő közelségét, az együttlétet. A gyermeket közösségbe, óvodába kerülve újabb élmények érik. A mondókák hallgatását fokozatosan felváltja azok mondogatása. A mondogatást követve jön a vershallgatás és mondás, ritmus mellett a szövegértés is érni kezd.

Az óvodapedagógusok feladata, hogy a szülők által a gyermekversek iránt kialakított szeretetet tovább mélyítsék. Miért kedvelik a verseket a gyerekek? Szeretik azok ritmusát, szavaiknak játékos hangsúlyát. A versek oldják a mozgásos feszültséget, segítik a lelki fejlődést, a kultúrába, hagyományokba való belenevelődést. Szolgálják az anyanyelvi és az irodalmi nevelést. A mai magyar gyermekvers alapegysége az ütem, másik fontos alkotóegysége a rím, ami rokon hangzású hangok vagy hangcsoportok ismétlődése. Leginkább keresztrím, párosrím, félrím, ölelkező rím vagy csoportrím fordul elő bennük. Beney Zsuzsa költőnő szerint a gyermekvers imprinting-jellegű, azaz nem tekinthető közvetlen esztétikai jellegű élménynek, mert arra a gyermek - szerinte - még éretlen, hanem inkább a későbbi esztétikai élmény pszichés előfeltételeit teremti meg, annak alapmintáját

vési be az emlékezetébe. A nagyobbacska óvodásokban azonban bizonyára a ritmus, a zeneiség mellett mindinkább a szöveghatás kezd élni, és az öt–hat éveseket egyre inkább megragadják a versekből áradó érzelmek, gondolatok és hangulatok. Ahogy tágul érzelmi világuk, ahogy nyiladozik értelmük, úgy fedezhetnek föl egyre több örölnivalót a versben. Ezért van az, hogy eredetileg felnőtteknek szánt költemények is belekerülhettek, s talán a mai napig is bekerülhetnek akár a kisiskolásoknak szóló tananyagba vagy óvodásoknak szánt gyűjteményekbe. Elég csak Weöres Sándor költeményeire gondolni, pl. *A galagonya*, amiről Polcz Elaine visszaemlékezéseiben azt olvashattuk, hogy felnőtt, szerelmes vers. A gyerekek mégis értik, csak másként értik, mint a felnőttek: szimbólum helyett konkrét képeket képzelnek maguk elé, de elvarázsolja őket is a sziszegő és az azokat lágyító hangok zenéje, a feszes ritmus, a vers formai jegyei, amelyek megkönnyítik az átélést. Tehát mégis, ha a gyermekvers fogalmát nem is definiálhatjuk pontosan, mik a jó gyermekvers jellemzői? A fent leírtak alapján nem hihetjük azt, hogy a „recept” egyértelmű lenne, de a Dobszay Ambrus által összegyűjtött sajátosságok fogódzót jelenhetnek:

Formai jellemzők:

- erőteljes formai, zenei megformálás, a tartalmi elemek háttérbe szorulása a formaiakhoz képest,
- a szövegvers újra zeneivé válása elsősorban a szimultán ritmusrendszer révén,
- a magyar nyelv szabályos hangsúlyozásának verstani megerősítése,
- viszonylag egyszerű mondat szerkezet, versszak- és mondathatárok egybeesése,
- az alakzatszerű szerkezetek: ismétlések, párhuzamosságok,
- gyermeki, azaz viszonylag kicsi és konkrét szókincs,
- nyelvi játékok: szójátékok,
- néphagyomány kínálta formák, műfajok, kifejezések használata,
- képszerűség.

Tematikus jellemzők:

- helyzetszerűség (szituativitás), azaz a vershelyzet konkrét életszerűsége,
- gyermekalakok gyakori szereplése,
- cselekményesség,
- az elvont gondolatiság kerülése,
- kicsinyítés, gyermek-méretekhez igazítás,
- a természeti világ és állatok szereplése,

- humor,
- képzeleti játékok, szerepjátékok,
- töprengő attitűd.

Világképi jellemzők:

- antropomorfizmus, azaz nem emberek (természet, állatok, tárgyak) emberszerűsége,
- animizmus, azaz eleven tárgyak,
- intencionalitás, azaz a történések szándékoltságának feltételezése,
- természet és emberi világ történései közötti összefüggés feltételezése,
- felértékelődő kicsiségek,
- figyelmesség, érdeklődés, éberség (Dobszay 2000).

4. A mai gyermekversek sajátosságai

2021-ben még a COVID-19, azaz a koronavírus járvány javában tombolt hazánkban. Ennek következtében sajnos az irodalmi élet, így a gyermekirodalmi kongresszusok és események is háttérbe kerültek. 2021. április 12-én, a költészet napjához közel került megrendezésre az f21.hu szervezésében egy beszélgetés a gyermekköltészetéről. A beszélgetésen résztvevők Szekeres Nikoletta, a HUBBY -Magyar Gyermekkönyv Fórum alapító tagja és elnöke, Kollár Árpád költő és Vojnics-Rogics Réka irodalomtörténész, illetve magyar-történelem szakos tanár a kortárs gyermeklíra magyarországi helyzetét járták körül.

Szó esett többek között a gyermekversek didaktikusságáról, illetve felvetődtek olyan kérdések, hogy mi minden lehet gyermekvers, mekkora spektrumú a kortárs gyermekköltészet, milyen pedagógiai megközelítés volt érvényes a századfordulón (20. század) vagy mennyire volt didaktikus akkor egy gyermekvers.

V. Réka a gyermekkor felfedezéséből, (18–19. század) önálló individuumként való elismerésétől indult ki. Ekkor ugyanis a gyermekek számára a külvilágot teljes egészében kizáró irodalmat hoztak létre. Említette Pósa Lajos nevét, aki főként a didaktikus gyermekverseiről ismert. „...*A gyermekköltő lantjának minden húrjáról a szeretet hangjai szóljanak a kicsinyeknek...*” (Pósa 1890: 139).

Pósa Lajos azt állította, hogy a gyermeknek kizárólag a szépet és jót szabad átadni. A világnak ekkor csak egy szűk részét mutatták meg nekik.

V. Réka: „Szerintem elég jól leképezi, hogy itt a századfordulón a világnak csak egy nagyon szűk cipőjét mutatták meg a gyermekeknek... Az 1920-as irodalomtörténetek azt írják, hogy a Pósa bácsiakat tűzre kéne vetni.”

Kutatásaim alapján megállapítható, hogy a gyerekversekre hatással vannak a mindenkor aktuális pedagógiai, pszichológiai, antropológiai, szociológiai nézetek, az éppen aktuális tudásunk és annak rendszerezése. A kulcs abban rejlik, hogyan tekint az adott társadalom a gyerekekre, a gyermekkorra.

Napjainkban a gyerekkorra nem úgy szokás tekinteni, mint egy olyan átmeneti állapotra, amit meg kell haladni, amiből ki kell fejlődni. Nem arra kerül a hangsúly, hogy a gyereket folyamatosan arra neveljük, alakítsuk, hogy a társadalomnak egykor majd hasznos tagja legyen (noha ezt a célt nyilván nem tévesztjük szem elől), hanem a gyerekség „kitüntetett létállapotot”, – írja Lovász Andrea – melynek minél teljesebb megélése, minél hosszabb idejűsége, hovatovább az „örökidőnyi kölyökség” a kíváncsi” (Lovász 2011). Ahogy Grecsó Krisztián fogalmaz egyik versében: „Aki megnő, az mindig nagy / Vagy egy

kicsit kicsi marad” (Greco 2021). Az új felfogásban a gyermek már nem a törekény áldozat, és nem is tudatlan, potenciális felnőtt, hanem önálló személyiség, aki a világgal ismerkedve olyan szellemi kalandokat él át, amelyekre mi már csak emlékezhetünk. A gyermeklírának ennél fogva „azonosulnia kell ezzel a gyermekszemmel követhető iránnyal a valóság megismerésében és újfogalmazásában, és gyermekre hangolt világképet kell közvetítenie, amilyen ösztönösen látja meg, fedezi fel a kisgyermek környezetének dolgait, tárgyait, a költőnek is úgy kell ösztönösnek, természetesnek, eredetinek lennie, ez leginkább annak sikerül, aki megőrizte önmagában a gyermeket és a gyermekséget” (Végh 2020). Amennyiben a jó gyermekirodalom tükrözi azt a társadalmat, amiben most élünk, úgy a fiatalabb szülők szabadabb nevelési elvei is kell, hogy tükröződjenek a gyerekversekben is.

5. A „duplafedelű könyv” fogalma mai gyermekversek tükrében

A „duplafedelű könyv” fogalmát Lovász Andrea, a mai gyerekirodalom-kritika kiemelkedő alakja használta először *Felnőtt gyerekirodalom* című kötetében.

A „többfedelű könyv” a médiatudományból már ismert fogalom, a kettős kódolású film mintájára alakult ki, duplafedelű könyvként már korábban jelen volt a szakirodalomban. Módosítva a megnevezést és a korábbi definíciót is, több korosztálynak is élvezetes olvasmányt jelent, a szöveg bizonyos rétegei a felnőttek tudásával dekódolhatók, nekik jelent humorforrást, vagy ők tudnak plusz jelentést társítani hozzá.

A többfedelű könyvek létrejöttének egyik valószínűsíthető oka, hogy a mai gyerekversek alkotói többnyire a felnőtt irodalomban már ismert és elismert szerzők, akik saját bevallásuk szerint szándékosan szeretnék kiterjeszteni az olvasók körét. Illetve, mivel az olvasni még nem tudó kisgyermeknek egy felnőtt adja át a verseket, aki a felolvasásban, vezetett olvasásban, együttolvasásban produktívan mindig jelen van, ezért eleve adott egy felnőtt befogadó, aki számára valami többletet nyújt a mai gyerekvers. Tehát ahogy Hermann Zoltán is megállapította, hogy a felnőtt- és gyerekirodalom egymással való szembeállítását valamilyen értelemben hamis. Ennélfogva a gyerekirodalom lényegében *all-age-irodalom*. Már a 20. századi tömegművelődés által felfedezésre került ez a jelenség a filmgyártás területén, ugyanis a gyerekfilm is inkább családi filmként készül.

A mai magyar gyerekversek darabjai közül válogatva a verseket ilyen megközelítésből vizsgálom, s előzetes feltételezéseim szerint ezektől a gyerekversektől összetettebb megformáltság, több önreflexió, az inter-, para- és hipertextualitásnak köszönhetően a felnőtt olvasó számára új és mélyebb jelentésrétegek felfedezése várható. A klasszikus irodalomból felbukkanó toposzok, motívumok, szereplők, szerzői hangok és művek dekódolásához elsősorban olvasottságra és általános műveltségre van szükség, s nem árt, ha az olvasó eligazodik az aktuális popkultúra-termékek, felnőtt trendek, mesefilmek, szuperhősök és gyerekjátékok világában is. Az olvasásszociológiai tényezők közül felerősödnek a kisgyerekkori, ill. családon belüli olvasási szokások és azonos súllyal az iskolai olvasmányok szerepe is. Paradox módon a legújabb kortárs irodalom így nem lecseréli, hanem konzerválja a klasszikus gyerekirodalmat.

A klasszikus versek feldolgozására sok-sok példát találunk a mai gyerekirodalomban. A kortárs irodalomszemlélet posztmodern gesztusként határozta meg ezt a fajta költői szövegalkotást. Befogadástörténetileg nézve a szövegátírással gazdagodik

a vers recepciója, a hagyományos olvasat kiegészül egyrészt az újabb szöveg létrehozójának sajátos értelmezésével, másrészt átírt, átértelmezett szövegének aktuális olvasataival. Izgalmas kérdés, hogy vajon eltávolodik-e valamelyest ezáltal a gyerekvers a gyermekektől, valóban felnőtté válik-e a gyermekirodalom, vagy a többfedelű könyvek mindegyik fedele egyformán színes, azaz nem lesznek kevésbé élményszerűek a kicsik számára sem a felnőtteknek is szánt gyerekversek.

Greco Krisztián: Bóbiták verse

A Bóbita az Bóbita, az Bóbita, az Bóbita,
Akkor is, ha Szabó Sári, akkor is, ha Tóth Ida,
Szőke fürtje, barna konca, ha a frufru fekete,
Mindenképpen elalussza, és elállhat a füle.

Az oviban gyerekek laknak, varázslók és Bóbiták,
Egyformák, ha Szabó Sárk, és ha éppen Tóth Idák,
Így születtek, angyaloknak, és az angyal olyasmi,
Aki boldog, hogyha nevet, s tud a padlón tolatni.

Minden álom kerek lesz, ha fújunk bele levegőt,
Minden gyerek tud repülni, megmássza a hegytetőt,
Kalimpál a horkás lába, és göndör a mosolya,
Álmát őrzik plüss csigák és járókája nyoszolya.

A Bóbita az Bóbita, az Bóbita, az Bóbita,
Akkor is, ha megint, mégis, anyának kell szólnia,
Békahadak fuvaláznak, jön hajnalban a kukás,
Bóbitákat szél kergeti: de jól esik a futás!

(Greco 2021: 5)

A *Belefér egy pici szívbe* kötet a *Bóbita* átdolgozásával kezdődik, ez a kiemelt vers (az egyetlen, amely nincs ciklusba sorolva.) A kötet megjelenése kapcsán készült interjúban a költő beszél arról, hogy kisgyerekként milyen verskötetekből olvasott neki édesanyja. Zelk Zoltán versei mellett egyértelműen egy Weöres Sándor-kötet volt rá legnagyobb hatással, s valóban, a bóbita-motívum újra és újra felbukkan a kötet darabjaiban. (A *Sír az eső* című vers pedig nem a tematikát, hanem a formát igyekszik átcsempészni egy Weöres Sándor-versből.)

A mostanság szülővé, nagyszülővé vált olvasóknak jó eséllyel ott volt a könyvespolcán a *Bóbita* verseskötet, így a Grecsó-verseket felolvasó felnőttben sok jóízű emléket idézhet a *Bóbiták* verse. A kötet legtöbb verséhez hasonlóan a klasszikus gyermekvers hagyományába illeszthető, énekelhető, erős dallamú, kedves, ösztönző üzenettel bíró szöveg: „Minden álom kerek lesz, ha fújunk bele levegőt”. „A Bóbita, az te vagy, meg a te világod is lehet mesés” – vallja az említett interjúban Grecsó Krisztián. Céljának tekintette, mint mondja, hogy az angyalok és tündérek mesevilága és a hétköznapi valóság közötti átjárás könnyű legyen. „A Bóbita az Bóbita, (...) , akkor is, (...) ha hajnalban jön a kukás” (Grecsó 2020). Az óvodás gyerekek a vers szerint angyaloknak születnek, vagyis voltaképp már nem annyira a mesevilág és a hétköznapi élet közötti átjárásról van szó, hanem a két világ keveredéséről. Így fordulhat elő, hogy az angyal „tud a padlón tolatni”, ugyanakkor „minden gyerek tud repülni”. A Weöres Sándor-verset ismerő felnőtt olvasó érti, érzi a szeretetteljes humort, ahogyan az eredeti, varázslatos, táncoló-ígéző Bóbita-alak új attribútumokkal gazdagodik, az óvodások, pontosabban minden óvodás tulajdonságaival. Talán túl nagy bátorság kijelenteni, de Nemes Nagy Ágnes bizonyára üdvözlözné ezt a verset, hiszen az ő meggyőződése szerint ideális körülmények között a gyermeki világtapasztalásban és a költői teremtésben egyszerre és egyformán elevenedik meg a tárgyi valóság és töltkezik fel varázslattal. Ebben a kettős (gyermeki és költői) valóságértelmezésben megborzongva érezhetjük ennek a varázslatnak és magának a költészetnek az erejét (Végh 2020).

Grecsó Krisztián: Évsoroló

Ébredés: napsugár,
Első hó: január,
Első szó: „nem adom!”,
Fut az év, leghagyom.

Sok fodor: rokolya,
Nagy fiúk mosolya,
Jelmezbál: jelenés,
Február, nevetés.

Március idusa,
Irénke cicusa,
Viruló cseresznye,
„Bárcsak már teremne!”

Húsvétkor fecsegés,
Tojások: keresés,
Április illatos,
Ébredés: fél hatos.

Májusfa: majális,
Cseppet se banális,
Énekszó: anyáról,
Óróra, magáról.

Szent Iván: tűznyelő,
Június: ölelő,
Tábortűz: rebbenő
Szalonna: cseppenő.

Július: nyaralás,
Eperdzsem-kavarás,
Szilvakék Balaton,
Bicikli a tavon.

November: temető,
Senkit sem feledő,
Töklámpás: ijesztő,
Hozható, vihető.

Nagyinál nagyon jó,
Augusztus: csapongó,
Tyúkólból friss tojás,
Hó vége: iskolás.

Feri bá: Mikulás,
December: lazulás,
Virgács az egy vessző,
Nem túl vágygerjesztő.

Szeptember szavatul,
Iskola: zakatul,
Sok szakkör, zongora,
Tudomány: doktora.

Karácsony: szeretés,
Kismadáretetés,
Diós mák, káposzta,
Nagyi ma áthozta.

Szüretkor szaladunk,
Október: kacagunk,
Falevél: sárgállik,
Kerti tó párállik.

Éjfélkor egy pezsgő,
Hangosság: rettentő.
Öreg év: fejkendő,
Itt az újesztendő.

(GreCsó 2021: 9)

Az *Évsoroló* Rigó Béla: *Hónapsoroló* című versét idézi fel a felnőtt olvasó számára. Mindkét vers segíthet abban, hogy a gyermekek megjegyezzék a hónapok nevét sorban, illetve a hozzájuk köthető kulcsszavakat, az adott hónapra legjellemzőbb tevékenységet, népszokást vagy időjárást. Az egyik különbség a humorban rejlik: Míg a *Hónapsorolóban* nem találunk erre példát, a GreCsó-versben fellelhetőek a nyelvi leleményességből származó, mosolyogtató tiszta rímpárok („Március idusa/Irénke cicusa, ...”tyúkólból friss tojás/Hó vége: iskolás”). Ironikusan érezteti a költő, hogy a régi ünnepek jelentősége elbagatelizálódott (Májusfa: majális/Cseppet se banális”), illetve olyan ünnepek, szokások jelentek meg az életünkben, amelyeket a korábbi nemzedék csak hallomásból ismerhetett (a nyugat-európai kultúrkörből átvett húsvéti tojáskeresés, a halloweeni töklámpás vagy épp a Szent Iván-éj említése.) A GreCsó-vers sokkal közvetlenebb, fesztelenebb hangot üt meg, s egészen hétköznapi mozzanatok is beleszó a szövegbe („Diós mák, káposzta/nagyi ma áthozta”).

Az alábbiakban egy ismert versnek, József Attila: *Altatójának* néhány átíratát vizsgálom meg arra fókuszálva, hogy az eredeti versszöveg ismerete mit ad hozzá a befogadói élményhez, milyen jelentésrétegekkel gazdagítja azt.

GreCsó Krisztián: Altató

Nem alszom, mert már aludtam,
Nem alszom, mert nincs cumi,
Nem alszom, mert úgy meguntam:
Mindennap kell aludni.

Álmodjon a kosz a paldón,
Szöszök, pöszmök, cafatok,
Lassítsatok ti a tempón –
Én ugyan nem akarok!

Szunyókáljon most a csacsi,
Nyúl álmodhat szépeket,
Lapítson a lapos maci,
Szuszogjon jó mélyeket.

Bekúszom a szekrényalját,
Feldöntöm a könyveket,
Nem alszom én, jó éjszakát,
Ébren leszek veletek.

Szendereghet a bicikli
Horkolhat a robogás,
Pilledjen a friss nokedli,
Főzelék, a habarás.

De hát ti meg mért alszotok?
Ébren ragyog a világ!
Talán erről nem tudtatok,
Alvóké a vigaszág.

Alhat a sok könyv a polcon,
Takaróban a meleg,
Egyik baba se táncoljon:
Édes álmuk közeleg.

Nézni kell az eget, meg hogy
Labdázna a csillagok,
A kifli Holdat: ahogy fogy,
Van ő neki titka sok.

Én nem alszom, mért aludnék,
Ébren itt van a világ,
Arról, zsupsz, mind lemaradnék,
szunyókálni csacsiság.

Altat anya, altat apa,
Halkan dűnnyögnek nekem,
Legyen meg az akarata,
Kicsit lehunyom szemem.

(GreCsó 2021: 61)

GreCsó Krisztián *Altatójának* a jól ismert József Attila-verssel nemcsak a címe közös. Torzított formában idézeteket tartalmaz az eredeti versből („Szendereghet a bicikli, / Horkolhat a robogás”), s tartalmilag teljes mértékben épít az eredeti *Altató* ismeretére a felnőtt

befogadó részéről. Mintegy párbeszédként is felfoghatjuk a két verset: a korábbi *Altatóban* a kisgyermekhez beszél a felnőtt, az újabban pedig a kisgyermek osztja meg gondolatait. Ez a maga nemében meglepő, hiszen az *Altatót* műfajjelölő címe alapján a gazdag folklórhagyományból kialakult bölcsődalokhoz sorolhatjuk, s a bölcsődalok, altatók „megszólalója”, elmondója rendszerint egy felnőtt. A Grecsó-versben a gyermeki nézőpontba ereszkedésnek megfelelően a versnyelv naivvá válik, (s ez a könnyed nyelv erős ütemhangsúlyos ritmussal párosul.) Épp ezért különösen szembeötlő a „vigaszág” szó használata a gyermeki monológban. A mai gyerekversekben általánosan megfigyelhető nemcsak a gügyögés és eufémizmusok háttérbe szorulása, hanem az is, hogy a szóhasználat helyenként igencsak felnőttes: különböző szakszavak, archeologizmusok, sőt, tájnyelvi szavak is helyet kapnak a versekben, így viszont az adott versek bizonyos rétegei csak felnőtt olvasók számára nyílhatnak meg. Mivel azonban ezek a kifejezések csak kis számban vannak jelen a versszövegekben, alapjában nem akadályozzák, hogy a gyermek a saját befogadói szintjének megfelelően megértse a verset, például ezt az *Altatót*.

Minden altatódal egyetlen felszólításra redukálható elvileg: „Aludj!”. Ez a többféleképp megfogalmazható felszólítás széles érzelmi skálán mozoghat, de mindenképp ez adja a vers tengelyét. A József Attila-versben refrénként kap fokozott hangsúlyt. A meggyőzés eszközei az eredeti *Altatóban* legfőképp analógiák: a kisgyereket körülvevő mikrovilágban az elalvás törvényszerűségei kiterjednek minden élő és nem élő dologra, sőt, fogalmakra is (alszik a kabát hasadása, „szendereg a robogás”). Minden antropomorfizálódik, ez persze tökéletesen illeszkedik a gyermeki mágikus világképbe. Mintha József Attila már tudatában lett volna annak, amit később többen megállapítottak a jó gyermekversről: „a konkrétum és a fikció váltakozásában életre kelnek a versek és maguk a verstárgyak is: a növények, az állatok, a dolgok stb. A jó gyermekvers modellezi a gyermeki megismerés útját: a realitásból indul ki, majd innen lép be a gyermekolvasó mitikus-animisztikus világába” (Végh 2020). Az alvás példatárgyai a jó gyermekek által birtokolt játékok, örömek: labda, síp, „jó cukor”, kirándulás. Minden életre kelt dolog éjjel szunyókál. A válasz-versben a megszólaló gyermek határozottan jelzi, hogy nem kételkedik a világnak ezen törvényszerűségében, csakhogy ő nem hajlandó csatlakozni az alvók népes táborához. Ebben a verseben is alszanak a játékok (a csacsi, a nyúl, a lapos maci, a bicikli, a babák), de a lírai én az állítmányokat felszólító módon vagy ható képzővel használja. (szunyókáljon, szuszogjon, szenderegnet, horkolhat, alhat stb.), jelezve, hogy ő nem bánja, hogy a közvetlen környezetében minden alszik, mert észreveszi a sokkal tágabb éber környezetet: „Én nem alszom, / mért aludnék, / Ébren van itt a világ”. Elámul azon, hogy az

éjjeli ég fogyó Holdja titkokat rejt, s hogy „labdázna a csillagok”. A kisgyerek úgy érzi, lemaradna mindezen érdekes felfedezésekről, ha elaludna. Az éjjeli világra való rácsodálkozás mellett természetesen randalírozik is egy kicsit, hiszen az alvó szülők felügyelet nélküli szabadságot jelentenek: „Bekúszom a szekrényalját, / Feldöntöm a könyveket”. A felnőtt befogadó számára ez mosolyogtató, de nagyon is tipikus gyermeki viselkedés. Minden felnőttben él a szabályszegés izgalmának emléke a kötelező altatások, alvások unalmával szemben. Az újabb vers szerzője úgy játszik a már kanonizált szöveggel, hogy nemcsak új kontextusba helyezi, de egyúttal parodizálja is azt. S ugyancsak jellegzetes gyermeki sajátosság az eredendő kíváncsiság, különösen a kicsik számára oly rejtélyes éjjeli égbolt megismerésének vágya. A verset felolvasó felnőtt könnyen tud azonosulni a versben megszólaló gyermeki énnel, aminek egyik oka, hogy az imént említett „nem akarok elaludni, mert félek, hogy valamiről lemaradok” érzésre mindnyájan emlékszünk gyermekkorból, másik oka pedig a József Attila tollából származó *Altató* által kiváltott emlékekben rejlik.

Nem szabad elfeledkeznünk arról a tényről, hogy a szövegekben megszólaló gyermek minden esetben szimulákrum, (Lovász 2011) voltaképp tehát egy felnőtt lehetséges megszólalásmódja, s ha a felnőtt szerző gyerekkorú szereplője nem viselkedik igazán gyerekként, az már a hitelesség kérdését veti fel. Grecsó *Altatójában* teljesen hitelesnek érezzük a gyerekkorú felnőtt szimulákrumot. Különös, hogy míg a műfaji hagyományokhoz jobban ragaszkodó, József Attila-féle *Altatóban* a vers végére maga az édesanya alszik el, az olvasó nem tudhat bizonyosat kis Balázs éber vagy alvó állapotáról, addig az egyáltalán nem hagyományos Grecsó-versben a lírai én, a kisgyerek végül az elvárásoknak megfelelően „megadja magát” az őt altató személyeknek: „Altat anya, altat apa, / Halkan dűnnyögnek nekem, / Legyen meg az akarata, / Kicsit lehunyom szemem.”

Varró Dániel: Altató apukáknak

(A vers olvasása közben, egyre kétségbeesettebben kell hangsúlyozni)

Ej, kicsi fiam, te pöttöm,
aludj el most már, de rögtön.

Ajj, kicsi fiam, te nudli,
hagyd az anyádat aludni.

Fejezd be már a rinyádat,
és hagyd aludni anyádat.

Itt van apád, aki karon visz,
hogy nem ejt le, abban nagyon bízz,
és ne bömbölj már, na ne bömbizz.

Meg kéne téged bőfögtetni,
vagy a bölcsődbe befektetni?

Borús és deprimált apádnak
egyetlen árva csillaga,
ne akarjad, hogy énekeljek,
aludj el szépen, kisbaba.

Alszik a ciciben a tej,
a farpofán a friss kaka -
most nem pelenkáz át apu,
aludj el szépen, kisbaba.

Ordítasz adta kölke, mi?
Nem hagyd apádat költeni?

Megírta Ady Endre is, mi van:
aludj, mikor az apád altat.
Most apád altat kisfiam.

(Varró 2017: 28)

Varró Dániel: *Altató apukáknak* című művét is a gyerekversek között találjuk, de ezt a verset a szóhasználat miatt első olvasásra inkább a felnőtt-vers kategóriába sorolhatnánk. A beszélő az altató személy, az édesapa, aki egyre kétségbeesettebben próbálja alvásra bírni gyermekét. Ady Endre: *A fiam bölcsőjénél* című versét egyértelműen előhívja a költő: „Megírta Ady Endre is, mi van: / aludj, mikor az apád altat.” De mindössze ez az egy mondat kapcsolhatja össze a két szöveget, ráadásul nagyon távoli és furcsa értelemben, hisz az Ady-vers egy halva született kisfiúnak szól. Így történhet meg, hogy egy korábbi szöveg tragikumát az értő olvasó tudatának legmélyén más megvilágításba helyezi az újabb, humoros szöveg értelmezését. Bármennyire is bosszantónak, sőt kétségbeejtőnek (lásd a versmondáshoz írt használati utasítást) tűnhet apa számára egy elaludni nem akaró baba altatása, valójában boldogság, hogy van kit altatni... A Varró Dániel-vers egyébként is tabudöntőgető, szóhasználatában is. Ez a vers tipikus példa egy igen általános tendenciára, amit a mai gyerekversekkel kapcsolatban megfigyelhetünk, amit Lovász Andrea így fogalmaz meg: „A szövegek megszűntek másodlagos, alkalmazott irodalomként tekinteni saját magukra, s a reflexivitás hozománya az, hogy komolyabbak annyiban, amennyiben saját státuszuk tudatában komolyabban veszik az olvasótáborukat: nem gügyögnek és kimondanak eddig tiltott, «gyerekfülnek nem való» dolgokat. A gyerekkönyvek világa mára sokkal realistább, életszerűbb, valószerűbb, még akkor is, ha a legfantáziadúsabb fikcióról van szó, ugyanis az olvasóját nem kimenekíteni akarja saját valóságából, nem elleplez, hanem átfogalmaz; csak lefordítja, tolmácsolja a gyereknek a mindennapokat, és nem hazudik arról” (Lovász 2011).

Ennek az attitűdnek az előnyeit vagy hátrányait boncolgatni nem a dolgozat feladata, csupán fel kell hívnunk a figyelmet erre a tényre: mivel a gyerekversek komolyabban veszik az olvasótáborukat, ezáltal szókimondóbbak, nagyobb lesz a felnőttek felelőssége a versválasztást illetően. S bár dolgozatomban azt próbálom bizonyítani, hogy a gyerekvers-felnőttvers kategória sokszor összemosódik, illetve adott szövegeknek (esetünkben a mai gyerekverseknek) több korosztály számára is van mondanivalója és esztétikai értéke, valószínűleg nem minden gyerekvers ajánlható minden korosztály részére.

Lackfi János: Keltető

Kinyitja fél szemét az ég,
a Duna mézes sárgaré, z,
kávéillat leng szertesét –
ébredj fel gyorsan, kis Teréz!
Már a kaszáspók fókuszál,
helyezkedik, ugrásra kész,
a reggeli épp arra száll –
ébredj fel gyorsan, kis Teréz!
Ébred a tócsában a Nap,
mint félszeg részeg, heherész,
kis fénytejet arcodba csap –
ébredj fel gyorsan, kis Teréz!
A villamos tükre reze, g,
vezető néni piperéz,
utasokon izzó meze, k –
ébredj fel gyorsan, kis Teréz!
A széken kuksol a ruhád,
mint lesben álló szingaléz,
és mindjárt rád veti magát –
ébredj fel gyorsan, kis Teréz!
Kiköt az ágyad, partot ér,
megjöttél, messzi tengerész,
már nincs vihar, már nincs veszély –
ébredj fel gyorsan, kis Teréz!
Álmodban voltál kis Balázs,
szemész, vegyész vagy ékszerész,
most lehetsz újra iskolás –
ébredj fel gyorsan, kis Teréz!
Okosabb leszel, mint apád,
akkor is, ha ez nem nehéz,
csurig tölt majd az ész, nahát –
ébredj fel gyorsan, kis Teréz!

Vörös István: Ébresztő

Kinyitja kék szemét az ég,
bár magát nem aludta ki,
dunna nélkül virraszt a rét –
ébredj föl szépen, kis Loni.
Lábáról fökapja fejét,
fölriad a játékmaci,
de ne hallatszík a dörmögés –
ébredj fel szépen, kis Loni.
Riad a széken a kabát,
ma újra kéne hordani,
álmod nem szőheted tovább –
ébredj fel szépen, kis Loni,
Ébred a labda, meg a síp,
az erdő őszi hangai,
ajó cukor is alkuszík –
ébredj felszépen, kis Loni.
A távolság elszalad, ez
egy nyúl, de őriás csoki
tavasról, hogy meglásd, siess –
ébredj fel szépen, kis Loni.
Táncosnő leszel és guru!
Árvákat fogsz zanítani!
Látod, rég felébredt apu –
ébredj föl szépen, kis Loni.

(Lackfi-Vörös 2009, 2017: 24–25)

Ugyancsak a József Attila-féle *Altató* átiratai Lackfi János: *Keltető* és Vörös István: *Ébresztő* című versei. Az *Apám kakasa* kötet darabjai ezek, melynek alcíme: *Változatok klasszikus magyar gyerekversekre*. A kötetben a közkedvelt klasszikus versek mellett találjuk a két mai költő modern átiratait. Szigorúan a gimnáziumi tankönyvek kánonja alapján szelektált a szerzőpáros, így valóban az emberek fejében lévő alapverseket modernizálták. Mivel a vershármassok mindig egymást követik, nem számít külön felfedezésnek, hogy ráismerünk az eredeti művekre, amelyekhez sokféleképp viszonyul a szerzőpáros. Van, hogy csak a versformát tartják meg és esetleg néhány szó vagy mondatszerkezet utal vissza az ismert versre, van, hogy az eredeti címből egy betűcsere révén lesz egész más témájú és hangulatú költemény (Lackfi: *Sors néni*, Vörös: *Hajnali rugók*), és vannak ellen-versek, mint az említett *Keltető* és *Ébresztő*. Az *Altató*-parafrázisokban mindkét költő jó néhány tárgyat „átvarázsol” a József Attila-versből a sajátjába, de ezek a dolgok épp felébrednek, így lesz a hangulat, a mondandó, a gyereknek szóló ismétlődő felszólítás a refrénben teljesen ellentétes az eredetivel, mintegy feloldva ezzel a korábbi vers szomorúságát. Mindkét új mű sikeresen ülteti át a kanonikus verset a 21. század világába, megmutatva a korok közti párbeszéd lehetőségét. A Lackfi-vers (ön)ironikusan, – „Okosabb leszel, mint apád, / akkor is, ha ez nem nehéz” –, a Vörös-vers valahol az irónia és kiábrándultság határán zárul – Táncosnő leszel és guru! / Árvákat fogsz tanítani!”

Szintén az *Apám kakasa* darabjai Lackfi János *Kölcsönkenyér* illetve Vörös István *Gépet géppel* című versei, Petőfi Sándor *Szeget szeggel* című művének átiratai. Érdekes néhány gondolatot megemlítenünk az eredeti versről a kortársak elemzése előtt. Ez szerepvers, amelyben a lírai én a gyümölcsöt lopó gyermek, akit a szomszéd úr elpáhol a lopásért. A vers hőisének szinte önálló személyisége van, míg a szomszéd bácsiról csak annyit tudunk meg, hogy elveri a körtét csenő fiút, ám csókot lopni eljár a nénjéhez. A versben a humor forrása a részletezés, ugyanis egy jelentéktelen történetből a költő nagy eseményt csinál. Figyelmet érdemel a fordulatban megnyilvánuló jellemkomikum is. Sajátos tördelése miatt a vers a szaggatottság, izgatottság hangulatát kelti az olvasóban. A mű hanghatása szinkront mutat a vers tartalmával, ugyanis a „botozás” ritmusát adja vissza. A két átdolgozás is szerepvers, bennük ugyancsak egy-egy kisfiú a főhős, ők azonban nem lopnak, viszont velük is egy – felnőttek számára talán apróságnak tűnő, számukra annál fontosabb – igen kellemetlen dolog történik. Lackfi János átdolgozása az elkobzott „mecsbokszról” szól. A „suli”, „Diri néne”, „szipirtyó” szavak is a mű kortárs mivoltát erősítik. Akárcsak az eredeti, a képi szaggatottság miatt az újabb vers is az izgatottság hangulatát kelti, s a főhős itt is bosszút forral a gonoszkodó felnőtt ellen. Vörös István költeményében egy vírus támadja meg a számítógépet. Ebben a.

versben is nagy teret kap a fantázia, ahol hősünk a gépbe bekerülve harcba száll a vírussal. Illetőleg ez a vers mélyebb gondolatokat is feszeget. A főhős ugyanis felismerést tesz: a mesterséges környezetben a vírus nem más, mint ő. „E szörny arca pont olyan, mint az enyém, / ha rá nézek, tükörképem néz felém.”... „Az idő a kezünk között szétfolyik.” Az ember maga alakította a felgyorsult, mesterséges intelligencia világát, amelyben ma is élünk.

A *Belefér egy pici szívbe* kötet *Se füle, se farka* című versciklusának címadó verse nem mutat rokonságot a valószínűleg minden magyar felnőtt és gyermek számára ismert *Boci, boci tarka* dalocskával. A „se füle, se farka” szólást itt a hagyományos jelentésben értelmezhetjük: olyan szöveg a vers, aminek valóban semmi értelme, ezt a csattanóban maga a költő is megerősíti. Régi-régi mondókák, varázsigék jellegzetes sorai keverednek néhány kevésbé régi kifejezéssel („Alé’mars!,” „uzsgyi le a gangra”). Az elenyésző számú értelmes szó vagy mondattöredék valószínűleg csak a figyelem ébrentartására hívatott, illetve hangsúlyozzák, hogy alapjában ez egy varázslós vers, ahogyan a költő zárójelben meg is jegyzi a cím alatt. Kisgyerekek számára olvasott lírai művek esetén egy ideig épp maga a ritmus, a zeneiség fontos, függetlenül a tartalomtól. Ezek a szövegek jó esetben valóságos varázsszavak, elbűvölik, elringatják a gyereket. „Egy adott irodalom zenéje (ugyanis) tanult érzék. Azok a gyermekek, akikbe életük első négy-öt évében nem épül be az adott nyelvi közegben érvényesnek tekintett verszene, soha nem fogják igazán élvezni a költészetet (...) Minél kisebb gyerekeknek szóló költészetről van szó, annál inkább a verszenének kell uralkodnia” (Bárdos 2013). S mivel itt jelentést nem kell keresnünk, megállapíthatjuk: a „se füle, se farka” jellegű varázsversek nagyjából ugyanazt az élményt nyújtják a gyermek és felnőtt befogadónak.

GreCsó Krisztián: Szomorú

(„Boci, boci tarka...”)

Boci, boci megfázott
Vettünk neki kabátot,
Nem vette föl a beste,
Meg is fázott a teste.
Boci, boci ebédel,

De nem győzzük kenyérrel,
Nem volt hozzá galuska,
Mert nem főzött a lusta.

Boci, boci szomorú,
Mert a gyomra homorú,
Nincs már elég füvecske,
Lelegelte a kecske.

Boci, boci kalimpál,
Mert a tyúk kint kapirgál,
Jó ott kint a szabadban,
Friss víz fut a patakban.

GreCsó Krisztián: Állatkerti séta

(„Kicsi, gyere velem rózsát szedni...”)

Apa, gyere velem
Állatkertbe,
Azt mondtad, ha jön a nyár,
Elég meleg van már hőérzetre,
Indul a család.

Az elefánt az ilyen,
Nincs mit tenni,
Az ormánya lóg legalább,
Csak a füle van vagy három vekni,
Jól hall legalább.

Lóg a makimajom,
Csókot csenne,
Recseg alatta az ág,
Nincs még ez az egész elképzelve,
Csak csöpp csacsiság.

Anyu, menjünk be a
Pálmaházba,
Lepkeszárnynon a világ,
Kavarog a pillék kavalkádja:
Égő tűzvirág.

A krokodil az bűdös,
Meg kell veszni,
Elfordítom a fejem,
Szemfoga nagy, van vagy harminc centi,
Most lett elegendem.

GreCsó Krisztián: Nagyinál nélkül

(„*Most múlik pontosan...*”)

Horgolgat szorgosan,
Kötöget csendesen,
Ha nincsen hétvége,
Nincsen zaj nagyinál
Semmisem.

De ha én megjövök,
De ha én itt leszek,
Ramazuri, játszási,
Hacacár, óriás
Pörgeteg.

Pihen a dömperem,
Pilled a haverom,
Mackóból három is
Kókad a
Balkonon.

Játék a telefon,
Kéne egy kalapács,
Kinyitom, becsukom,
Mint egy rossz bodobács!

(GreCsó 2021: 36–40)

A *Variációk ismert témákra* egyik verse, a *Szomorú* viszont a *Boci, boci tarka* újragondolt, gyermek és felnőtt befogadó számára egyaránt humoros variánsa, a három másik darab pedig népszerű régi és újabb slágerek (Hungária, Cserhádi Zsuzsa, Quimbi,) átiratai, a dallamokat ismerve akár el is énekelhetőek. A két utóbbi (*Állatkerti séta* és *Nagyinál nélkül*) hangulatát, érzésvilágát, témáját tekintve merőben eltér az eredeti dalszövegtől, ez az erős kontraszt jelenti a humor forrását a felnőtt olvasó számára. „Igyekeztem becsempészni a kötetbe azt, hogy a szülő se haljon bele a fölolvadásba (...) hogy a szülőknek is legyen belecsempészve egy-egy poén.” – vallja az említett interjúban GreCsó. Nos, a hatás valóban nem marad el, elég, ha a *Most múlik pontosan* dallamára énekelni kezdjük a nagyilátogatásról szóló életképet: „Horgolgat szorgosan, / Kötöget csendesen”, vagy a *Kicsi, gyere velem rózsát szedni* dallamát énekelve, s ezáltal a szerelem és a fiatalság könnyörtelen múlásának fájdalmára asszociálva jutunk oda, hogy „Lóg a makimajom, / Csókot csenne”.

Pion István: Slimák, a lánglelkű költő, avagy éljen a szabadságharc

Rap 1.:

Szevasztok, szevasztok, Csigusztok!
Slimák a házbaaaaan!
Aha, aha! Yo!
Yo, lassan mondom, figyelj, hogy mindenki értse,
puhatestű csigák, lépjete most félre!
Én állok az élre!
Itt van az ideje, talpra, minden csiga!
Szakadjon le rólunk végre a rabiga!
Elnyomták hazánkat a meztelencsigák,
ha nem lépünk közbe, haver, felborul a világ!
Vigyáznunk kell magunkra, mert megszűnünk létezni,
a szótárból is kihúzzák azt a szót, hogy éti!

Refrén:

Csigabiga, gyere ki,
ég a házad ideki’!
Kapnál tejet, vaját, hogyha tehén lennél,
de neked szabadság kell, és semmi több ennél.

Rap 2.:

Ezentúl szabadok leszünk, ezt nem csak én akarom,
ezt akarja velem az egész csigatársadalom.
Előttünk a csigavonal, rajta végighaladunk,
látjátok feleim, csápotokkal, hogy mik vagyunk?
Megtiportak, meggyötörtek, elegünk van ebből.
Csigá haver, mozdulj, állj mellém és kelj föl!
A meztelencsigák ellen elindulunk holnap,
úgy lepjük meg őket, hogy elloholnak!
Lobogjon a szemünk és a nem létező hajunk,
yooo, holnapra tuti, hogy szabadok vagyunk.

Refrén:

Csigabiga, gyere ki,
ég a házad ideki’!
Kapnál tejet, vaját, hogyha tehén lennél,
de neked szabadság kell, és semmi több ennél.

Slimák tragédiája,
avagy a szabadságharc elbukott
Itt nyugszik csiguszunk, csigavér folyt hõn az erében,
nézd, leelőzte a vég, s kong az üres csigaház.

(Lackfi 2013: 127–128)

Az a gyerekvers, amelyben az inter-, para- és hipertextualításra talán a legtöbb példát találjuk: *Slimák, a lánglelkű költő, avagy éljen a szabadságharc* Pion István tollából. Az *Aranysityak* antológia darabjai közt nagyon szórakoztatóak a szimpatikus csigahósról szóló darabok, de épp a szövegek közötti kapcsolatok miatt inkább nagyobbacska gyerekek és felnőtt olvasók számára. Vagy mégsem? A kisgyerek a versből valószínűleg annyit ért, hogy egy közvetlen („Szevasztok, szevasztok! Csigusztok!”), bátor és lelkes csiga szabad akar lenni, és társait is erre buzdítja. S természetesen ebben semmi különös nincs a kicsik számára, mert a csigákról csak a felnőttek gondolhatják, hogy nem lehetnek hősök. Az óvodás befogadónak fogódzót jelent a refrén, ami a jól ismert gyerekdal, a *Csigabiga, gyere ki* zseniális parafrázisa, csattanóval ellátva, a vers zeneisége, a páros- és bokorrímek, a többségében rövid, tárgyilagos mondatok. S mi az a többlet, ami a felnőtt olvasót megfogja? A lánglelkű csigusz rap műfajban tolmácsolja lelkesítő beszédét, ami már önmagában ironikus. A „Slimák a házban!” felkiáltásról a Kozmix a házban!-ra azok asszociálnak, akik ismerik az 1998-as hiphop slágert, az „Aha, aha!” számos rapszöveg elmaradhatatlan eleme, de az alap tematika s természetesen a szókincs egy része is a *Nemzeti dalt* idézi. Ebben a versben az éti csigáknak kell végre talpra állni, s lerázni a rabigát (utóbbi szó a *Himnusz*ig vezet vissza minket), különben a meztelen csigák elnyomása alatt kell élniük. A legelső ismert magyar nyelvű szónoki beszéd, a *Halotti beszéd és könyörgés* idézett sora is a csiga-helyzet komolyságát hangsúlyozza. Ugyanakkor a rap-es stílus, a „haver” megszólítással távolabb már nem is állhatna a verses szónoki beszédétől, a *Nemzeti dal* stílusától. Ebben rejlik a humor a felnőttek számára, s természetesen abban az összeférhetetlenségben, hogy a történelmi pillanat forradalomra lelkesítő főszereplője nem más, mint egy csiga. Megjegyzendő, hogy a mai rap szövegek (legkivált a rap metal) valóban sok

esetben feldolgoznak olyan témákat is, mint a politikai elnyomás, így bizonyos síkon a kamasz vagy fiatal felnőtt olvasó nem feltétlenül érez ellentmondást a stílus és beszélő szándéka között. Viszont azon érdemes elgondolkodni, hogy ez a vers és a hozzá hasonló filozofikus gyerekversek mennyire emelhetik partneri szintre a kicsit idősebb gyerekolvasókat, alkalmasnak véve őket a humor felismerésére, vagyis arra, hogy különbséget tegyenek valódi és pszeudo-bölcselkedés között. Az Aranyasszonyok következő darabja, a *Slimák tragédiája, avagy a szabadságharc elbukott* a spártaiak sírfeliratához hasonlóan egy disztichonban írt bravúros epigrammában közli a szomorú hírt, s jelöli Slimák sírhelyét.

Kiss Ottó: Anyukám szép

Anyukám csodaszép asszony,
apukám hozéért passzol.
Ha megyek vele én, látnak,
nem adom soha őt másnak.

Anyukám csodaszép asszony,
apuhoz csakis ő passzol.
Egyedül vagyok én gyermek
– asziszem, valahol nyertek.

(Kiss 2007: 61)

Kiss Ottó *Anyukám szép* című verse nagy visszhangot keltett, s igen megosztotta az olvasóközönséget, amikor bekerült a harmadikos olvasókönyvbe. Többen magyartalannak minősítették a “hozéért” szóalak miatt, ami sorban a második anapesztus, s bizonyára azért van ilyen viccesen elkülönítve, hogy érezzék a gyerekek a verslábak ritmusát. Természetesen nyelvtanilag úgy helyes, hogy: “Apukámhoz ezért passzol”, de jelen esetben a nyelvtan, a beszéd természetes ritmusa nem segíti az időmértékes verselés mikéntjét megtanulni. A verslábak ritmikája figyelmen kívül hagyja a nyelvtant. Weöres Sándor *Paripám csodaszép pejko* című, ismert gyermekversének mintájára íródott a költemény, én mégsem mondanám, hogy a forma írja a verset, mert a mondanivaló elgondolkodtató. „Asziszem, valahol nyertek” – mondja a gyerek beszélő, akinek csodaszép anyukája jól illik a feltételezhetően igen jóvágású apukához, s bár a gyermek ragaszkodása az anyához megható, őt magát mintha csak akkor látnák mások, ha anyával van. Mintha a szülők árnyékában élne. Mindez csak sejthető, s nem nevezhetjük a „lepasszolt, egyke gyerek” szemszögéből vett egyértelmű szülő-vagy társadalomkritikának e pár sort, mindenesetre a felnőtt olvasóra lehet akár ilyen hatással is.

Acsai Roland: Zsófi párnája

Zsófi legjobban a mellkasomon

Szeret aludni, vagy a hasamon,

Ha hetven kilóm van alatta,

És lélegzésem jól hallhatja.

Én úgy szeretek legjobban aludni,

Ha a mellkasomon van Zsófi,

És mind a három és fél kilója nyom,

S hogyan veszi a levegőt, hallhatom.

Néha eszembe jut, milyen titokzatos dolog

Olyan villanypárnának lenni,

Amit Zsófi feje alá kell tenni,

És melynek belsejében egy szív dobog.

(Lackfi 2013: 5)

„Úgy láttam, hogy az íróink általában jobban szeretik magukat gyerekként pozicionálni, és úgy írni – mondjuk – az apáról, vagy az anyáról. Hiányzott ez a szemszög, az íróé, aki apaként pozicionálja magát, és nem gyerekként” – vallja Acsai Roland (Acsai 2010). Az *Aranysityak* kötet az ő alkotásaival kezdődik. A versek elé írt szerkesztői „szösszenetben” – ahogy maga Lackfi nevezi bevezető gondolatait – kulcsot találunk a Zsófi-versek értelmezéséhez. „Páros táncok ezek a versek...amilyeneket csak egy apuka tud eljáráni, ha kicsi kislánya...ráborul...Aztán...mikor a babák elszenderednek, az apák pedig pár centivel a föld fölé emelkednek...mindig-mindig bekövetkezik a varázs. Minden mindenné átalakul, párna lesz a hold, és szarvas lesz az apa, mókus lesz a baba, és nagyon-nagyon régi barlang a ház, amelyben nagyon-nagyon régi apuka altat egy nagyon-nagyon régi kisgyereket” (Lackfi 2013: 5). Érdekes újra és újra felidézni Lackfi János fent idézett gondolatait, ha a Zsófi-verseket a felnőtt befogadó szemszögből vizsgáljuk. Először is nagyon fontos, hogy ezekben a versekben a beszélő valóban a szülő, nem pedig a kisgyerek bőrébe bújó felnőtt. Így voltaképp nem is lehet kérdés, hogy tekinthetőek-e felnőtt-versnek is.

A *Zsófi párnája* című versben az apa egyes szám első személyben meséli el, hogyan élik át ők ketten – apa és pici lánya – az altatás folyamatát. Az első két versszak egyszerűen megfogalmazott párhuzam, némi humorral fűszerezve (a hetven kilós apát „nyomja” a három és fél kilós baba súlya). Szülőt és gyereket egyformán megnyugtatja, ha hallják egymás lélegzését, s ebben a kozmikus harmóniában „titokzatos dolog” történik: Álomvilág határán apa megszűnik apaként létezni, s teste villanypárnaként funkcionál alvó kisgyermek számára „melynek belsejében egy szív dobog”. Szébb példát aligha találunk arra, hogyan olvadhat eggyé egy gyerekversben két nézőpont, s rajtuk keresztül két világ: a valóságé és az álmoké.

6. Didaktika és szórakoztatás a gyermekversekben

Dolgozatom következő hipotézise, hogy a gyermekvers egyszerre lehet szórakoztató, ugyanakkor didaktikus is. Mielőtt a bizonyításra térnék, úgy vélem, szükséges néhány gondolat erejéig írnom az irodalmi művek elemzésének lehetőségeiről néhány történelmi/irodalomtörténeti kort áttekintve:

Az alteritás korában még a művészet tökéletesen integrálódott az életbe, a műalkotások mindig valamilyen életeseményhez kapcsolódtak, azok függvényei voltak. Az ekkor íródott művekben az ismeretszerzés, a nevelés és az élvezet egyformán fontos. Így nem maga a mű a kiemelkedően fontos, hanem az adott alkalom vagy esemény. A mai olvasó számára az alteritás korabeli irodalmi művek zavarba ejtően ismétlődőek, ugyanis mindig bizonytságot kellett, hogy adjanak a megalapozott lét fontos eseményeiről (például húsvét, karácsony, stb.) Tehát a vallással megalapozott egységes értékrend miatt az alkotói és befogadói értelemképzés lényegesen homogén volt, egy adott szó, egy szimbólum, az élet egészét megalapozó allegorikus rend mindenütt azonos jelentéssel bírt. A közös szimbolika és közös sorstudat minden befogadót képessé tett a művek megértésére. Léteztek ugyan alternatív életfelfogások, de ezeket értelmetlennek tekintették, barbárnak, pogánynak nevezték képviselőiket.

A modernitás kialakulásával született meg az autonóm művészet fogalma, többek közt az irodalom is elkezdett önmagáért létezni. A patriarchális rend és az egységes értékrendszer magától értetődő jellege megbomlott, ebből kifolyólag kitüntetettebb szerepe lett az irodalomnak. A kora modern irodalomtudományi diszkurzus során a mű és szerző viszony vált meghatározóvá, mert egy a műalkotás mellett található személy, kor, kontextus alapján rekonstruálja az értelmet. A modern diszkurzus a mű és a benne levő jelentés viszonyára helyezi a hangsúlyt. A jelentés ily módú felfogása alapján van egy kép, tárgy, szöveg, amely analogikusan tartalmazza a jelentéslényegét. Ez a retorikai stratégia a metaforát jellemzi.

A posztmodern irodalomtudományi diszkurzus arra mutat rá, hogy a struktúra, a konstrukció és az ilyen típusú nyelvelméletek nem elegek az irodalom adekvát magyarázatára, mert minden érdekes következtetésük ellenére az irodalmi jelentés „kicsúszik” a rendszerből, az adott műalkotás állandó jelleggel változtatja értelmét (Bókay 2006). „Az irodalmi mű ezért valahogy úgy működik, mintha egy háztartási eszközt úgy árusítanának, hogy nem tudni mire való, a vevő indítsa be és találjon ki hozzá használati lehetőségeket. A használati mód folyamatosan, az adott kor embereinek valóságos emberismereti és önmegértési problémáira adott válaszokból születik, ellentétes azzal, amit mindennapi életünkben az eszközök kapcsán megszoktunk.” (Bókay 2006: 3). Ez annyit tesz, hogy az irodalom esetében nincs előre

meghatározott funkció, amit az adott műnek szükséges betöltenie, hanem ahogy a megértési kontextus változik, úgy a funkció újabb és újabb formát ölt, ezáltal új használati értelem is teremődik. Egyes művek befogadása során az olvasók sorra fedeznek fel olyan tényezőket, értelmet, amely a mű keletkezésekor még nem létezett vagy talán nem is létezhetett. Tehát valójában nem mi vagyunk a szöveg használói, hanem a szöveg használ minket arra, hogy jelentéslehetőségei bővüljenek.

Hipotézisem tehát a mai gyermeklírát vizsgálva merész feltételezésnek tűnhet, hiszen „manapság a születendő alkotások minőségét nem annyira az erkölcsi, tanító szándék, hanem a gyönyörködtetés, szórakoztatás, valamint az esztétikai, irodalmi követelményeknek is eleget tevő, de a mai gyermek igényeihez igazodó, jellegében, tartalmában és megformáltságában is a mai gyermekvilághoz közel álló tendencia határozza meg” (Törteli é. n.). Bárdos József szerint a korábbi gyermekirodalmi felfogás, amely a didakszist helyezte előtérbe, alapvetően abban tévedett, hogy a gyermeket az értelem felől próbálta meg elérni. A gyermek azonban érzelmi lény, a világot és önmagát sohasem reflektáltan szemléli, hanem közvetlenül a jelenben (az időn kívül) éli meg a történeteket. Ami személyiségformáló erővel hat rá, az szinte kizárólag a valóságos vagy művészi élmény (Bárdos 2013).

Ahhoz, hogy jobban megértsük, hogy a didaktikus szándékot miért utasítják el, miért társítanak hozzá egyértelműen negatív fogalmakat a mai szerzők és irodalmárok, szükségszerűnek látszik egy kis kitekintés a gyereklíra világából a mai magyar költészetre általában véve. Annál is inkább, mert a legtöbb gyermekvers-szerző felnőtt verseket is ír, költők inkább személyes élményekből és szubjektív nézőpontból táplálkozva építik fel lírájukat, kevésbé vagy egyáltalán nem reflektálva kollektív problémákra, korjelenségekre (Kántás 2018).

Persze igen gyakori, és részben teljesen jogos érvelés a kortárs irodalomkritikai diskurzusban, hogy egyrészt volt egy politikai rendszerváltozás, amely előtt ötven évig ráerőltettek a lakosságra és a szellemi életre egy bizonyos politikai ideológiát, amelynek a lírának is illett megfelelnie, másrészt a posztmodern, globalizálódó világban már nincsenek olyan stabil eszmék, értékek, amelyekben hinni érdemes, és ezért az irodalom is jobban teszi, ha eszmeileg nem köteleződik el. Ezek azok a gyakran idézett okok, amelyek miatt a kortárs magyar irodalom számos kanonizált alkotója elfordult a képviseleti költészettől, és inkább a játékos, személyes, konkrét vagy metafizikus, de szinte semmiképpen sem a kollektív problémákat tárgyaló, megjelenítő, kritizáló, adott esetben értékelő líra dominálja a kortárs magyar líra diskurzusát.

Úgy tűnik, a gyermeklíra mai alkotói tudatában vannak annak a veszélynek, amely minden tanító szándékú művet fenyeget: nem válik-e túlságosan didaktikussá. Elsősorban épp a célközönség miatt nehéz meghúzni a határt, nehéz kiszámítani a gyerekek ingerküszöbét. Előfordulhat, hogy a felnőtt olvasó már akkor zavaróan kioktatónak érzi a szerzői szándékot és leereszkedőnek a stílust, amikor a gyerekhez még el sem jut nyílegyenesen az üzenet. Ezt a veszélyt a mai gyermeklíra úgy kerüli el, hogy a befogadókhöz nem leereszkedve, tanítani, nevelni akar, hanem *felszabadulván*, partnerként tekint célközönségére. Gyerekvers és olvasója, (hallgatója) a szerző és befogadó közötti egyenrangú viszonyról beszélhetünk, amely „a szerző oldaláról tematikai és poétikai végtelen kombinációk, lehetőségek játékában, az olvasók oldaláról a könyvekkel, szövegekkel való játékban író és olvasó egyaránt partnerként vannak jelen” (Lovász 2011 9). Hogy ez a 'partnerség' milyen szinteken érvényesül, azzal óvatossá kell lennünk. A „jó játék a konektor” típusú megszólalás szerzője (Varró Dániel: *Hat jó játék kisbabáknak*) bizonyára nem abban gondolkodik, hogy a költemény közvetlenül és általános érvénnyel megcselekedtetni majd befogadójával azt, amit állít (jelen esetben). Biztosan nem gondolja ugyanakkor azt sem, hogy a költészet semmiféle cselekedtető erővel nem bír, hanem összetettebben és körmönfontabban látja a hatásgyakorlást, illetve a megértés kérdését. A befogadók bizonyos csoportja ugyanakkor kétségkívül tart attól, hogy az adott költői megnyilatkozás egészen egyszerűen rossz példát mutat, és ilyen formában akár veszélyes is lehet. (Hasonló vitát váltott ki Lackfi János *Véletlen* és Tóth Krisztina *Pitbull* című szövege is) Tehát amint az említett példa is mutatja, a költészet didaktikus és reprezentációs, illetőleg erkölcsi-tanító funkciója továbbra is a felnőtt közönség érdeklődésének homlokterében áll.

Ugyanakkor léteznek olyan gyermekeknek szóló művek, amelyek valóban szórakoztatóak és didaktikusak egyszerre. Ezek az alkotások azért bizonyulnak hasznosnak, mert nem mód felett a didaktikus jelleg a cél, viszont az mégis könnyedén megvalósul, ugyanis a gyermek mindent egyszerűbben sajátít el, könnyebben megjegyyez valamely humoros, frappáns szöveg kíséretében.

Lackfi János: Tessék, ne tessék

Nem jó orrba turkálni,
Sem kézzel tányérba,
Nem kell az asztalra láb,
Sem a földre répa!

Tilos áramba nyúlni,
Sárba hemperegni!
Tilos vécét pancsolni,
Zsiráfot lenyelni!

Tessék szépen köszönni,
Tessék kérni szépen,
Tessék cipőt levenni,
Nem állunk a széken!

(Lackfi 2010: 5)

Lackfi János verse kitűnő példa erre, ugyanis még a felnőttek arcára is mosolyt csal. Néhol abszurd: „Tilos... ..Zsiráfot lenyelni!” viszont maximálisan jellemző rá a humoros didaktika. A szobán forgó vers *Lackfi János - Ugrálóház* című kötetben kapott helyet. A kötetben szereplő művekből emelnék ki néhányat, melyek amellet, hogy alátámasztják hipotézisemet (szórakoztatóak, emellet tanító jellegűek), duplafedelűek is.

Lackfi János: Öltözős

Kézre kesztyű, lábra zokni,
sose fogom ezt megszokni!
Hasra póló, fejre sapka,
hogya fér ez egy gyerekagyba?

Popsin bugyi, combon nadrág,
sose szól, ha kicsit nagy rám!
Néha szorít jó erősen,
mutatja, hogya már kinőttem.

Cipő, kabát felfal engem,
sose mondja: „Ma már ettem!”
Hazaérve mind a ketten
kiköpnek majd mégis engem!

(Lackfi 2010: 8)

Az *Öltözős* tréfás jelleggel tanítja meg a kicsikkel, mely ruhadarab melyik testrésztre való. A mindennapi öltözködés során mondogatva kiváló segítség lehet. Olykor komolyabb téma is feltűnik, ilyen például a *Sziámi ikrek* vagy a *Sziámi ikrek mégegyszer*:

Lackfi János: Sziámi Ikerk mégegyszer

Ó, egek, ó, egek!
Egy nadrágban két gyerek!
Egy pulcsiban két fejet
látni csak ma, itt lehet!
Egy gatyában négy a láb,
legalábbis legalább!
Egy ruhában mit keres
két gyerek? Ez érdekes!
Lesz itt végül nagy siker,
hiszen ők a kér iker!
Ők a maszkabál miatt
összenőtt sziámiak!
(Lackfi 2010: 15)

Ugyan a költeményben a maszkabál miatt öltöztek sziámi ikernek a gyerekek, de hogyan magyarázzunk egyszerűen egy óvodásnak ilyen jellegű fogalmakat, ha nem egy könnyed hangvételő verssel?

Lackfi János: Hol

Hol a tokám, hol a bokám,
hol az állam, és a vállam,
hol a pillám, a pupillám,
a hasam, a mellkasom?
Ha meg is tanulom bátran,
elfelejtem, mint a villám.
(Lackfi 2010: 21)

A *Hol az Öltözőshöz* hasonlóan a testrészek megtanítására alkalmas a legkisebbeknek. Mindezek mellett az állatokról, közlekedésről, illetve az évszakokról is új ismereteket szerezhetnek szellemes versek keretein belül a gyermekek.

Végül a didaktikus, ugyanakkor szórakoztató versek margójára *Lackfi János – Aranysityak* című kötetéből emelnék ki egyet:

Lackfi János: Etikettóra

Ha a kezed piszkos
- kertben nagy a lics-pocs -,
mosd meg, az a biztos.
Azt mondja az Etikett:
használd szappant meg vizet!

Ha az orrod taknyos,
szortyogásod hangos,
orrot fújni hasznos.
Javallja az etikett:
ragadd meg a zsepidet!

No, de reggel óta
telik a sok óra –
ennyi volt a móka?
Néz a mutatókra,
s nem tudja az Etikett,
melyik kergeti melyiket!
(Lackfi 2010: 88)

7. Az óvodapedagógus szerepe az irodalmi élményközvetítésben

Dolgozatomban elengedhetetlennek tartom, hogy kitérjek az óvodapedagógusi szerepvállalásra a kisgyermekkor irodalmi élményeinek közvetítésében. Ehhez mindenekelőtt említést kell tennünk korunk társadalmáról és annak gyermekképéről.

A modern kor ipari- és technikai forradalmát és az urbanizációt a tudományostechnikai forradalom, a korszerű technika, a technológia, és az új típusú munkakultúra követte. Mindezekből kifolyólag számos negatívummal kell szembenézünk, mint például a személyiség kiszolgáltatottsága, a családok átalakulása, felbomlása, az őket érintő szegénység. Az élettempó felgyorsult, társadalmunk fogyasztói társadalommá szocializálódott, végül, illetve megjelent a kulturális és erkölcsi hanyatlás.

A mai kisgyermek nevelésére sajnos viszonylag kevés ideje jut a szülőnek a munka idejének és mennyiségének megnövekedése miatt. Nem kizárólag az idő hiánya, hanem a modern kor technológiája is felelős például azért, hogy a gyerekek irodalmi élmények hiányában szenvednek. Elmaradnak az esti mese- és versolvasások, a szülő szabadidejében történő közös verselések és az együtt játszás. Ezeket felváltja a különböző digitális eszközök használata mind a felnőtt és gyermek részéről. A kisgyermek kezébe egyre fiatalabb életkorban kerülnek ezek az eszközök, sokszor alkalmazzák a szülők, mert egyszerűen leköti figyelmüket, mialatt ők ellátják az otthoni teendőket. Ennek okán az óvodapedagógus szerepének fontossága nő az irodalmi élménynyújtásban, hiszen, ha családi körben a gyermek ebben nem részesül, akkor az óvodában sem köti le azonnal egy mű, nem figyel oda, szegényes a szókinccse, érzelmi intelligenciája, nem túl gazdag a fantáziája, nem kedveli a verseket, meséket, ezáltal később sem szereti majd az irodalmat. A mai túlzott divathajszoló, fogyasztói társadalmunk létrejöttének oka többek szerint az, hogy túlzottan figyelünk a külső megjelenésünkre, igazi belső értékeinkre pedig nem. A gyermek, akinek mesét vagy verset olvasnak, befelé is figyel, saját vágyainak megfelelő fantáziaképet tud így alkotni, ami segíteni fogja őt a mindennapok során felgyülemlett belső feszültségei, negatív érzései, illetve félelmei feldolgozásában.

Az anyanyelvi nevelés is megjelenik az óvodai élet minden területén. A pedagógus minden megnyilvánulása mintául szolgál a gyermek számára. Szavai, beszédtempója, hangszíne, de mimikája, gesztusai is meg kell erősítsék a szóban kifejezett tartalmat. Mindezek okán elengedhetetlen, hogy az óvodapedagógus tisztában legyen az aktuális gyermekirodalmi

trendekkel, illetve legyen elképzelése, mely klasszikus, illetve kortárs gyermekvers a legalkalmasabb az adott téma vagy fejlesztési terület esetében.

8. Kérdőíves kutatás

A 25 kérdésből álló kérdőívet óvodapedagógusok számára készítettem. A kitöltés önkéntes és anonim módon történt. Elsődleges célom az volt, hogy hipotéziseimmel kapcsolatos válaszokat kapjak, de ehhez mindenekelőtt azt kellett megvizsgálnom, mennyire ismerik és használják a válaszadók a kortárs gyermekverseket az óvodákban. Előzetes kutatásaim alapján feltételeztem, hogy sajnos nem eléggé, ezért a kortárs gyerekklíra népszerűsítésére vonatkozó javaslatokat is kértem a kérdőív kitöltőitől. A gyerekvers-kötetekkel és a kortárs gyerekversszerzők, művek ismeretével és használatával kapcsolatos kérdések után olyan szempontokat adtam meg, amelyek alapján a klasszikus és kortárs gyermekversek által képviselt esztétikai értékeket hasonlíthatták össze a válaszadók, illetve azt, hogy didaktikai szempontból a mai, avagy a klasszikus gyerekklírát tartják eredményesebbnek. Arra is kerestem a választ, hogy milyen tényezők befolyásolják az óvodapedagógusokat, amikor verset választanak a foglalkozásokhoz, különös tekintettel arra, hogy a „duplafedelőség” befolyásolja-e a választásukat, s ha igen, akkor milyen mértékben.

Néhány kérdés feltevésekor nem adtam meg megjelölhető válaszlehetőségeket, hanem arra kértem a kérdőív kitöltőit, hogy röviden fejtsék ki véleményüket néhány, a dolgozatom szempontjából releváns kérdéssel kapcsolatosan. Két kérdésnél egy ötfokú skálán lehetett megjelölni, hogy a válaszadó milyen mértékben ért egyet az adott állítással.

64 óvodapedagógus töltötte ki a kérdőívet, akik közül 63 nő, 1 férfi. A legtöbben, a válaszadók 37,5 %-a 50 év feletti, további 29,7%-uk pedig 35 évnél idősebb. A 35 év alattiak száma alig több mint 32%. Ez azért lehet fontos adat, mert feltételezhetjük, hogy a kortárs gyerekverseket kevésbé ismeri az 50 év feletti nemzedék, és elképzelhető, hogy amennyiben a válaszadók átlagéletkora fiatalabb lett volna, más eredményeket kaptunk volna. Ez azonban csak feltételezés.

Az átlagéletkorhoz képest meglepő módon a válaszadók 45,3%-a kevesebb, mint 10 éve dolgozik óvodapedagógusként. A községben, városban és megyeszékhelyen élő válaszadók aránya hasonló, de ez azt is jelenti, hogy 70%-uk városi lakos, és városi óvodában dolgozik.

9. Eredmények és értékelésük

9.1. A kortárs gyermeklíra ismeretére és használatára vonatkozó kérdések

„Az Ön munkahelyén hány db gyerekverseket tartalmazó kötet van?”

Az erre a kérdésre adott válaszok igen nagy szórást mutatnak. Öt kötet a legkevesebb, viszont van olyan óvoda, ahol 100-nál is több ilyen kötet közül válogathatnak az óvodapedagógusok. Sőt, van olyan intézmény, amely saját gyerekkönyvtárral rendelkezik. Sokan nem konkrét számmal válaszoltak, hanem a „sok” vagy „nagyon sok” megjelölést használták. Így nehéz lenne átlagolni, de öröndetes tény, hogy helyel-közzel 50-60 olyan kötet van átlagosan egy-egy óvodában, amely gyerekverseket tartalmaz. Természetesen az óvodák eltérő nagysága és a csoportok eltérő száma miatt sem vonhatunk le messzemenő következtetéseket a válaszokból.

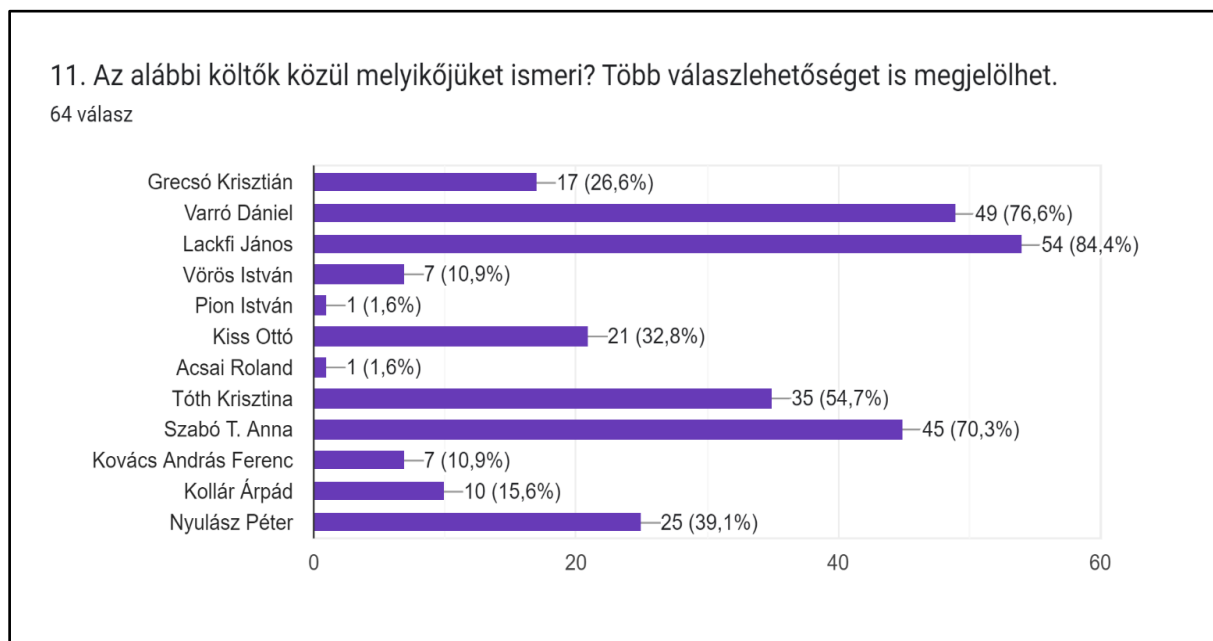
Viszont a válaszadók túlnyomó többsége, 73,4 % nyilatkozott úgy, hogy az intézményükben található gyerekvers-köteteknek mindössze negyede vagy annál is kisebb hányada származik kortárs szerzőktől.

1.ábra. Kortárs gyermekvers-kötetek az egyes óvodai intézményekben (Saját kutatás, 2022. december, N=64)

Kimondhatjuk, hogy jelenleg az óvodák többségében kevés a kortárs gyerekverseket tartalmazó kötet. Mindössze 2 olyan választ kaptam, amelyek szerint az adott óvodában a gyerekvers-kötetek legalább fele kortárs gyerekklírárt tartalmaz.

A kortárs – gyerekklírában is alkotó – költők közül viszonylag kevesen ismertebbek széles körben: Lackfi János, Varró Dániel, Szabó. T. Anna, Tóth Krisztina és Nyulász Péter. Az ő gyerekverseiket a válaszadók több, mint 39%-a ismeri.

2.ábra. Kortárs költők ismertségének százalékos megoszlása (Saját kutatás, 2022. december, N=64)

A kérdőívet kitöltők többsége alkalmanként használ a foglalkozásokon kortárs gyerekklírá, 31,3%-uk pedig gyakran, de 3 olyan válaszadó is volt, akik egyáltalán nem.

A 64 válaszadó közül 57 egyetért azzal a megállapítással, hogy a mai óvodáskorú gyermekek számára szükséges a kortárs költők és műveik megismerése és használata. Több mint 10%-uk viszont nem, tehát vannak még óvodapedagógusok, akik a kortárs gyerekklíra megismertetését nem tartják fontosnak.

9.1.1. A kortárs gyermekklíra népszerűsítésének akadályai

A kérdőívet kitöltőktől önálló véleménykifejtést kértem azzal kapcsolatban, hogy milyen akadályai lehetnek a gyerekklíra népszerűsítésének, és milyen javaslatok vannak az akadályok áthidalására. Olyan kérdést is tettem fel ezzel kapcsolatban, ahol több válaszlehetőséget is megjelölhettek a kérdőív kitöltői.

„Kérem, fejtse ki néhány szóban, mi akadályozhatja a kortárs gyermekversek népszerűsítését!”

Néhány jellemző vélemény:

- *„Visszamaradottság. A több éve dolgozók klasszikus verseket alkalmaznak.”*
- *„Az óvodapedagógusok ismeretének hiánya felénk.”*
- *„Nincs megfelelő könyv, a régi, megszokott versekhez nyúlunk vissza, nem szeretnénk újítani.”*

A legtöbb válaszadó a kortárs költők ismeretének hiányát jelöli meg akadályként, vagyis a válaszadó óvodapedagógusok saját bevallásuk szerint általában véve nem eléggé tájékozottak a kortárs gyerekversekkel kapcsolatban. Sokan úgy vélik, ez a pedagógusok érdektelenségének, illetve az újítástól való idegenkedésnek, a konzervatív látásmódnak köszönhető. Mivel az óvodapedagógusok viszonylag nagy szabadságot kapnak az irodalmi művek kiválasztását illetően, a foglalkozások rutinjába a klasszikusnak tartott gyerekverseket illesztik bele. „Előrepszik a szakma, sokan abból merítenek, amit már tudnak” – nyilatkozta az egyik válaszadó, s másvalaki szerint a „jól bevált gyermekversek átöröklődése az újabb kollégákra” egyúttal azt is jelenti, hogy a jövőben is periférián kívülre szorulhatnak a kortárs gyermekversek.

Mások szerint jobban kellene népszerűsíteni a kortárs gyerekklírárt mind az óvodapedagógusok, mind a szülők körében. És természetesen az egyetemeken. A válaszadók 39,1%-a kevés információval rendelkezik a kortárs gyermekklíra új kiadásairól. Megemlítik, hogy a világhálón találkozhatunk ugyan kortárs gyerekversekkel, ám az idősebb óvodapedagógusok kevésbé otthonosak az internet világában, így nekik kevesebb esélyük van megismerni ezeket a műveket. Meglepő, de több válaszadó is jelezte, hogy hozzá nem jutnak el könyv formájában a kortárs gyerekversek, ez az akadály. Egyes óvodákban kevés a kortárs verseskötet. A válaszadók közel 40%-a nyilatkozott úgy, hogy az óvoda, ahol dolgozik, nincs ellátva ilyen kötetekkel. Sőt, vidéki könyvesboltokban is hiány van e tekintetben néhány válaszadó szerint. S természetesen nem mehetünk el a gazdasági-társadalmi indokok mellett sem, mert az egyik válaszadó a pénzhiányt említi, egy másik pedig az óvodapedagógusi hivatás presztízsének csökkenését, ami a szakmai igényesség csökkenésével is járhat.

Ugyan nagyon kevesen, de akadnak, akik véleménye szerint a kortárs gyerekklíra darabjai általában véve nem képviselnek értéket, vagy bizonyos részükre igaz ez a megállapítás. Negatívumként a következőket említik: a téma érdektelensége, az óvoda korosztálynak nem megfelelő tartalom, a nyelvezetben a szleng kifejezések, a versek erőltetettsége, a pongyola fogalmazás, ritmustalanság, s végül nehezebben tanulhatóak ezek a versek. A válaszadók 35,9 %-a úgy véli, a klasszikusok alkotásait a gyerekek is jobban szeretik.

9.1.2. A kortárs gyermeklíra népszerűsítésének lehetőségei

„Kérem, néhány szóban fejtse ki véleményét, mi segítheti elő a kortárs gyermekversek népszerűsítését az óvodákban!”

Az óvodapedagógusok meglátása a témával kapcsolatban:

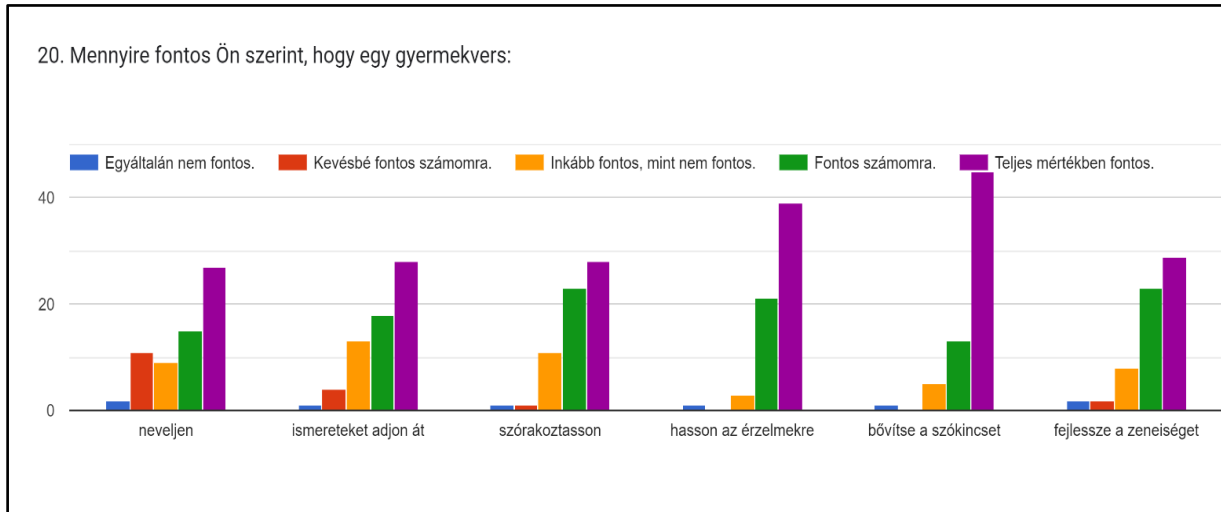
- *„Talán, ha ilyen irányú továbbképzések is elérhetőek lennének.”*
- *„Az óvodapedagógusokkal szakmai napok keretében megismertetni a kortárs gyermekversek beépítési lehetőségeit a téma illetve projekttervekbe.”*
- *„A kortárs gyermekversek/lírák alkalmazásának eltérő módjaival kapcsolatos intézményes ötletbörzék, kortárs költők felkérése egyes köteteik személyes bemutatására.”*
- *„A kortárs gyermek könyvek vásárlása az óvodákban. Az óvodapedagógus tájékozott legyen az új gyermeklirai alkotásokról, gyermekcsoportjaiban alkalmazza a tevékenységek során. Figyelembe kell venni a mai gyermekek irodalmi igényeit.”*

A 64 válaszadó közül 40-en vélekednek úgy, hogy a kortárs gyermekversek óvodapedagógusokkal történő alaposabb megismertetése fontos lenne. Sokak szerint segítséget jelentene, ha az óvodák ingyenesen hozzájutnának a kortárs gyerekverskötetekhez. Több promóció kellene a válaszadók szerint online és nyomtatott formában egyaránt. Ez alighanem helytálló megállapítás, ugyanis a kérdőív kitöltőinek mindössze 20%-a tájékozódik az új megjelenésű gyerekversekről könyvkiadók vagy könyvesboltok ajánlásai alapján. A kortárs költők megismertetését elősegíthetnék az óvodapedagógusoknak gyakrabban szervezett író-olvasó találkozók, online és hagyományos kurzusok, szakmai előadások, intézményes ötletbörzék, munkaközösségi foglalkozások, szakkönyvek. Itt hangsúlyoznunk kell az internetes szakmai csoportok, online pedagógusközösségek szerepét is, mert a válaszadók 75%-a azt jelölte meg, hogy elsősorban ezeknek a közösségeknek az ajánlásai alapján tájékozódik a újonnan megjelent gyerekversekről. Szintén népszerűek az online szakmai folyóiratok: a válaszadók 57,8%-át segítik a friss gyerekversek megismeréséhez.

Egy válaszadó véleménye szerint az óvodapedagógus hallatóknak több lehetőséget kellene biztosítani a gyakorlati képzés során arra, hogy a gyerekekkel megismertessék a kortárs gyerekverseket. Vannak, akik szerint az óvodapedagógus elhivatottsága számít igazán azzal kapcsolatban, hogy a gyerekek minél több kortárs verset hallhassanak. Két válaszadó hangsúlyozta, hogy a szülőkkel is meg kell ismertetni a kortárs magyar gyerekklírát. és figyelembe kell venni a mai gyermekek irodalmi igényeit. Végül három olyan válaszadó is volt, akik nem látnak lehetőséget a változásra, mert nem tudnak azonosulni a mai gyermekversekkel.

9.2. A jó gyerekvers ismérvei, a választás szempontjai

A jó gyerekvers lehetséges ismérveit soroltam fel – csak az előzetes kutatásaim alapján leglényegesebb szempontokat –, s arra kértem a válaszadókat, 5 fokú skálán jelöljék meg mennyire fontosak ezek számukra.

3.ábra. A jó gyerekvers ismérveinek fontossága (Saját kutatás, 2022. december, N=64)

A legtöbb, vagyis 45 válaszadó szerint teljes mértékben fontos, hogy bővítse a szókincset. 39-en tartják ugyanilyen lényegesnek, hogy hasson az érzelmekre, 29-en azt, hogy fejlessze a zeneiséget, 28-an azt, hogy ismereteket adjon át, s ugyanennyien azt, hogy szórakoztasson. Végül, de nem utolsósorban 27 válaszadó számára nagyon fontos a nevelési cél. Ahhoz, hogy az összes válasz alapján felállítsunk egy fontossági sorrendet, célszerűnek láttam pontokra váltani a válaszokat, úgy, hogy az „egyáltalán nem fontos” megjelölések 1, a „kevésbé fontos” 2, az „inkább fontos, mint nem fontos” 3, a „fontos számomra” 4, a „teljes mértékben fontos” megjelölések 5 pontot érnek darabonként. Az így kapott pontszámok:

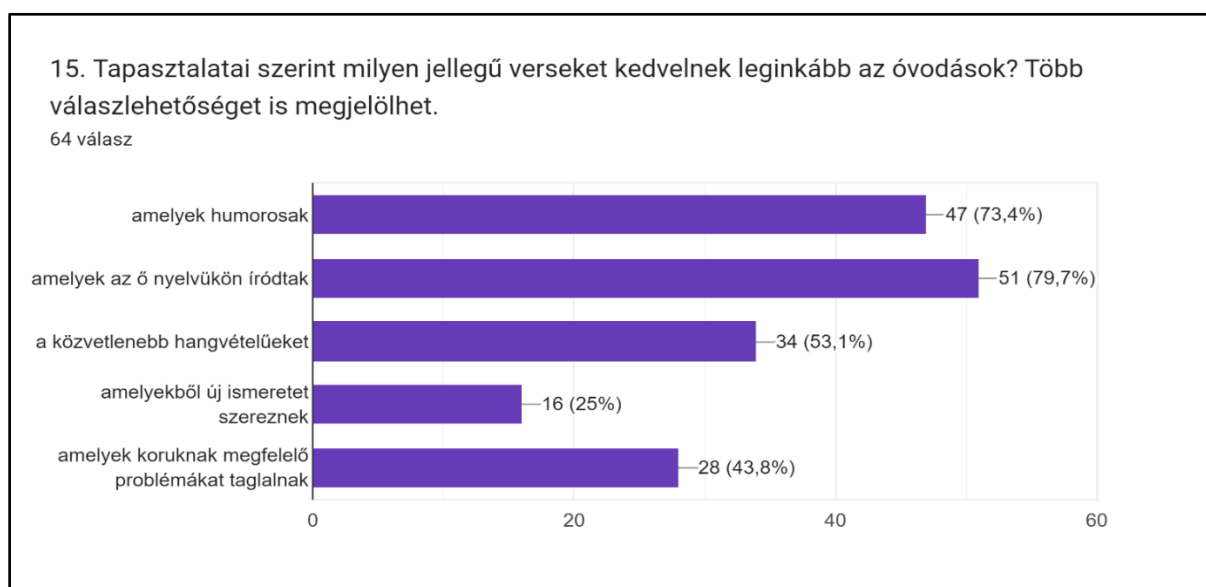
- bővítse a szókincset: 293 pont
- hasson az érzelmekre: 289 pont
- szórakoztasson: 268 pont
- fejlessze a zeneiséget: 267 pont
- ismereteket adjon át: 260 pont
- neveljen: 246 pont

A válaszok összesítése alapján látható, hogy az ismeretátadást és a didaktikai célokat kevésbé tartják fontosnak a válaszadók, mint azt, hogy a gyerekvers bővítse a szókincset, hasson az érzelmekre, szórakoztasson és fejlessze a zeneiséget.

A gyerekvers kiválasztása során a kérdőívet kitöltő óvodapedagógusok 76,6%-a egyáltalán nem tartja fontosnak a szerző személyét, csak a mű témáját/szövegét, a megkérdezetteknek csupán 20,3%-a választja lehetőség szerint az általa ismert szerzők műveit.

9.3. Didaktikai célok és szórakoztatás megvalósulása a klasszikus és kortárs gyermekversekben

Hipotézisem (mely szerint a kortárs gyermekversek egyaránt didaktikusak és szórakoztatóak) igazolásához/cáfolásához a szövegelemzés mellett kérdőíves kutatásomban is tettem fel kérdéseket. Feltételezésemre az 1. sz. melléklet 14. kérdésében a 64 válaszadóból 20 fő (31,1%) szerint a klasszikus gyermekversek több ismeretre tanítják a gyermekeket, mint a kortársak. Ám feltevésém mégis beigazolódott, melyet fentebb már kifejtettem. Köztudott, hogy az óvodáskorúak kedvelik a humoros hangvételű verseket, de a kitöltők 73,4 %-a is alátámasztja ezt a tényt (1. sz. melléklet, 15. kérdés).

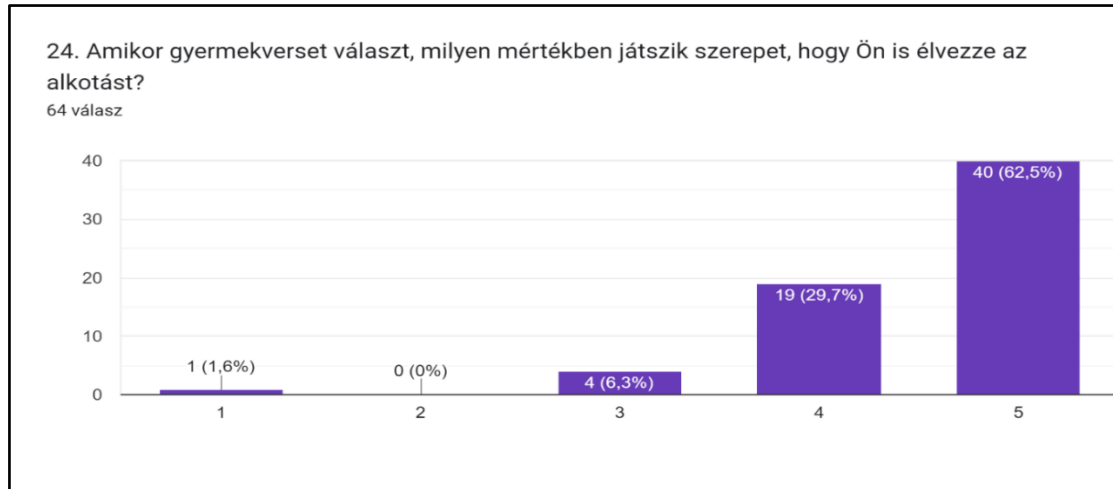

4.ábra. Óvodások által kedvelt versek jellemzői (Saját kutatás, 2022. december, N=64)

Sokak válaszolták az ismeretek átadását, mint megvalósítható fejlesztési célt a klasszikus gyermekversekben, (1. sz. melléklet, 16. kérdés) de ugyanakkor a kortárs gyermekversek (1.sz. melléklet, 17. kérdés) esetében is. Az előző tartalmi részben megejtett pontozás alapján is választ kaptam arra, hogy a szórakoztatást és a didaktikát közel azonosan tartják fontos szempontnak versválasztás során a pedagógusok.

9.4. A „duplafedelőség” kérdése a kortárs gyermekversekben

Az 1. sz. melléklet 24. kérdésében a kitöltők 62,5%-ának különösen fontos, hogy a gyermekverset ő is, mint felnőtt befogadó élvezze. Ezzel valójában arra kaptam választ, hogy előnyben részesítik a „duplafedelű” műveket.

5.ábra. Önös érdeklődés a versválasztásban (Saját kutatás, 2022. december, N=64)

Az 1. sz. melléklet 25. kérdésében 34,4% egyetért azzal, hogy a feltüntetett kortárs alkotás épít annak klasszikus változatára, amelyből arra vonatkoztathatunk, hogy ez a klasszikust ismerő felnőtt részére nyújt többletet.

25. Az alábbi két versrészlet ugyanannak a témának egy klasszikus és egy kortárs változata.

1.)

Nem alszom, mert már aludtam,
Nem alszom, mert nincs cumi,
Nem alszom, mert úgy meguntam:
Mindennap kell aludni.

Szunyókáljon most a csacsi,
Nyúl álmodhat szépeket,
Lapítsa a lapos maci,
Szuszogjon jó mélyeket.

Szendereghet a bicikli,
Horkolhat a robogás,
Pilledjen a friss nokedli,
Főzelék, a habarás...

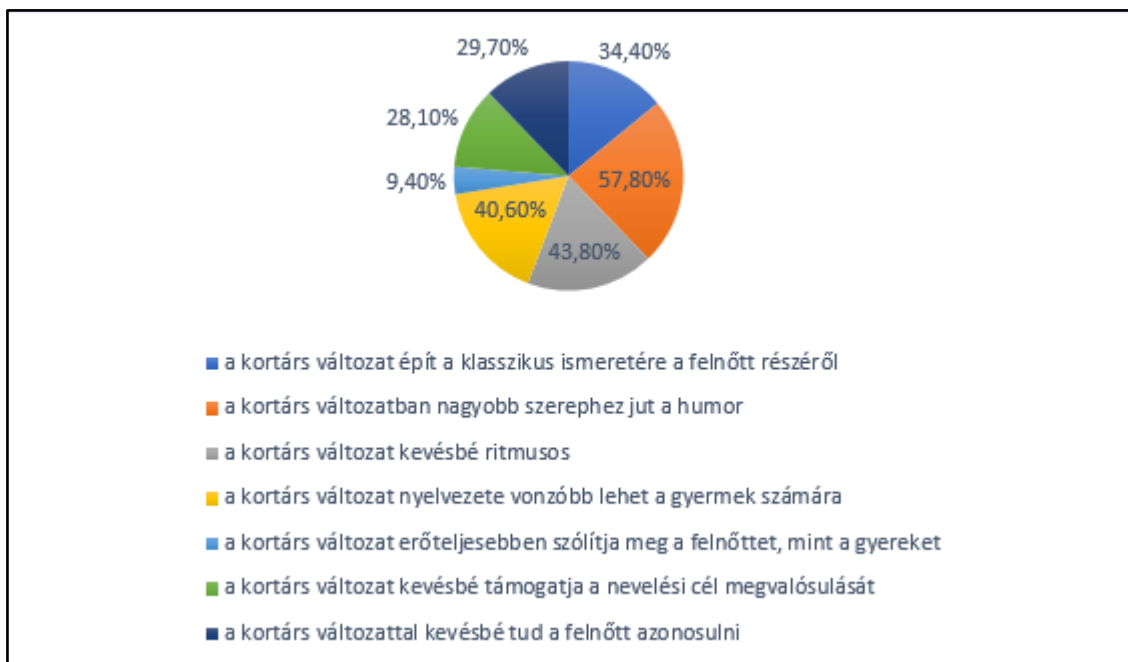
2.)

Lehunnya kék szemét az ég,
lehunnya sok szemét a ház,
dunna alatt alszik a rét -
aludj el szépen, kis Balázs.

Lábára lehajtja fejét,
alszik a bogár, a darázs,
velealszik a zümmögés -
aludj el szépen, kis Balázs.

A villamos is aluszik,
- s míg szendereg a robogás -
álmában csönget egy picit -
aludj el szépen, kis Balázs.

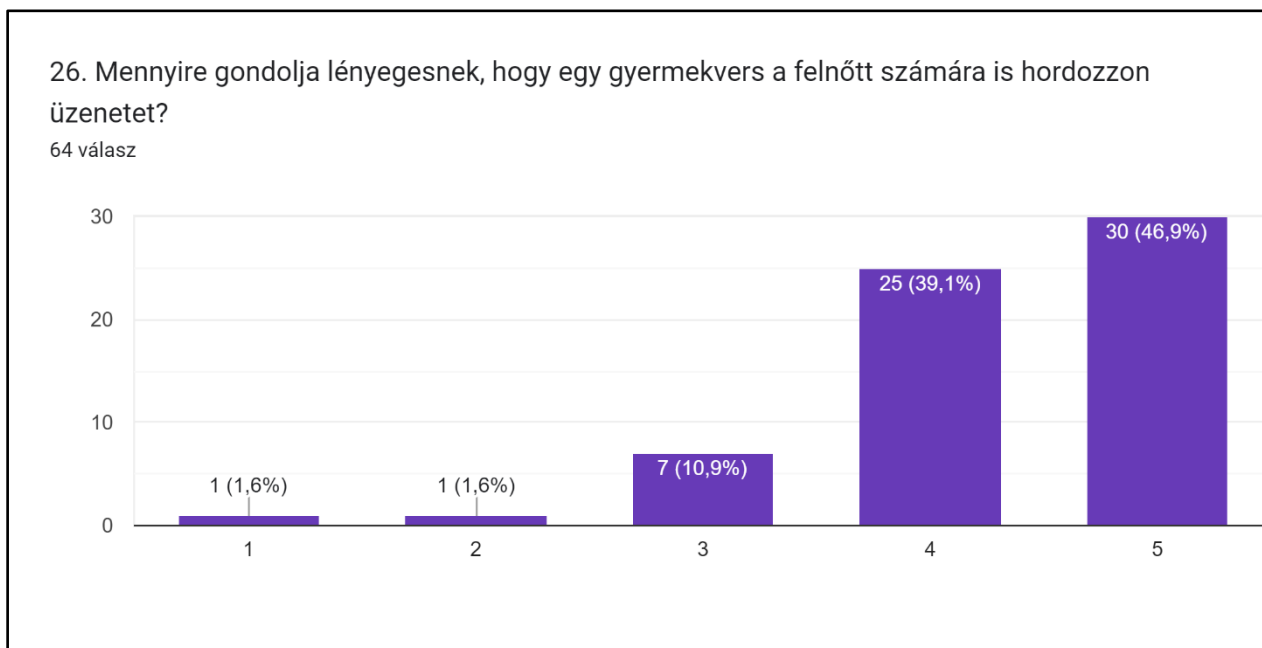
Jelölje azokat az állításokat, amelyekkel egyetért:

6.ábra. Klasszikus- és kortárs versváltozat összehasonlítása

(Saját kutatás, 2022. december, N=64)

Továbbá a válaszadók közel 50%-a szerint lényeges szempont, hogy a gyermekvers a felnőtt befogadó számára is hordozzon üzenetet.

7.ábra. „Duplafedelőség” fontossága (Saját kutatás, 2022. december, N=64)

10. A vizsgálat értékelése

A felmérés adatainak értékelése az alábbi eredményeket mutatja:

Dolgozatom megtervezésekor megfogalmazódtak bennem bizonyos kérdések, melyekre mindenképpen választ szerettem volna kapni. A szakirodalmak, amelyeket tanulmányoztam, a minőségi kortárs versek használatának hiányára utaltak. Ezen tény sajnos saját tapasztalataim alapján is beigazolódní látszott. Kérdőíves kutatásomban erre is szántam néhány kérdést. Feltevésem valóban alátámasztásra került, melynek okait a jelenlegi óvodapedagógusok saját szavaikkal és általam előre meghatározott válaszlehetőséggel igazolták. Az okok többsége (ahogyan már a korábbiakban néhány példa segítségével bemutattam) a kortársak ismeretének hiánya, a röghöz kötöttség volt, illetve, hogy egyes pedagógusok csupán nem kedvelik ezen verseket vagy nem látják a bennük rejlő fejlesztési lehetőségeket.

Fő hipotézisem szerint a kortárs gyermeklírában erőteljes a felnőtt befogadót is megszólító szándék. Egy ezt megalapozó kérdéssel kíváncsi voltam rá, a kitöltők hány százaléka van tisztában a „duplafedelű” fogalom jelentésével (1. sz. melléklet 23. kérdés). A válaszadók mindössze 43,8%-a jelölte meg a helyes választ. Ezt követően feltettem néhány kérdést, amellyel a „duplafedelű” művek jelentőségére voltam kíváncsi a felnőtt befogadók körében. A válaszadók szerint lényeges, hogy számukra is élményt, többletet nyújtson egy gyermekvers, mely kiváló indok lehet arra, hogy egy kortárs költő (aki elsősorban gyermekeknek ír) „többsedelű” / „duplafedelű” művek alkotásába fogjon.

Végző hipotézisem szerint a kortárs gyermeklírát egyaránt lehet didaktikus és szórakoztató. Kutatásom során érdekelt, hogy a gyermekek, illetve az óvodapedagógusok a gyermekvers mely tulajdonságait részesítik előnyben. A didaktikusságra és humorra többek szavaztak. A kérdés már csak az volt, vajon a tanító és a szórakoztató jelleg jelen van-e egyidejűleg a kortárs gyermekversekben. Kíváncsi voltam továbbá arra is, ezen tulajdonságok közül melyeket részesítik előnyben a kitöltők, illetve, hogy egyáltalán mely fejlesztési célokat tudják megvalósítani a kortárs gyermekversekkel.

Összeségében elmondhatom, hogy mindkét hipotézisemre főként szakirodalom gyűjtéssel, feldolgozással, illetve versek elemzésével kaptam választ. A kérdőíves kutatásom kiegészítő információkkal és egyéb, véleményem szerint elengedhetetlen válasszal járult hozzá a felvetések alátámasztásához.

11. Összegzés

Dolgozatomban a kortárs gyermekversek sajátosságait, ezen belül a „duplafedelű” lírai műveket, óvodai előfordulásukat, felhasználásukat kutattam. Témaválasztásomnak személyes indíttatása volt, ugyanis kisgyermekkoromtól közel áll szívemhez az irodalom. Emellett leendő óvodapedagógusként szeretnék minél inkább tájékozott lenni a témában, hogy a verselés, mesélés típusú foglalkozás kapcsán, illetve komplex módon bármely más időben fel tudjam használni a megfelelő műveket, technikákat. Továbbá, hogy rendelkezzek átfogó ismerettel a kortárs gyermekirodalomról, illetve biztassak minden óvodapedagógust ismereteinek bővítésére, a kortárs líra szépségének meglátására.

Kutatásom során szerettem volna betekintést nyerni a gyermeklíra világába, melyet történeti áttekintéssel kezdtem. Kíváncsi voltam, vajon a kezdetekkor milyen jellegű gyermekvers volt az iránymutató. Ekkor találkoztam Pósa Lajos névvel. A gyermekirodalmat akkoriban még kifejezetten csak a pozitív hangvételű művek jelentették. A „többfedelűség” (melynek vizsgálatára dolgozatomban kitüntetett hangsúlyt fektettem) a későbbiekben, főként napjainkban bontakozik ki. Magát a „többfedelű” / „duplafedelű” fogalmat többek között Lovász Andrea is körüljárta.

A szakirodalmi alapokat a versek vizsgálata követte. Reményeim szerint ezen művek összessége kedvcsinálóvá válik azon pedagógusok számára, akikhez dolgozatom eljut. Ezáltal még inkább alkalmaznak majd kortárs verseket pályájuk során.

Napjainkban sajnos számos óvoda mindennapjaiból hiányzik az irodalom, a verselés és a mesélés. Míg gyermekkoromban kiváltképp az esti meseolvasás volt jellemző, manapság a képernyő uralkodik. A fejlett technológia ugyan számtalan előnnyel rendelkezik, hátrányai is akadnak. Mindezek okán szenteltem dolgozatom egy fejezetét annak, hogy írjak róla, mennyire kulcsfontosságú is az óvodapedagógusi szerep az irodalmi élmények közvetítésében és az olvasóvá válás megalapozásában.

A kortárs gyermekversek jellemzően humorosak, közvetlenebb hangvételűek. Ezen tulajdonságukkal, illetve zeneiségükkel, olykor gyermeki nyelvezetükkel hívják fel az ifjú befogadók figyelmét. Ahogyan a gyermekköltészet kezdetén a tanító jelleg dominált, a jelenben sok költő annál inkább elveti a didaktikusságot. Nem tekintenek rá elsősorúként, mindinkább a gyönyörködtetést vagy a szórakoztatást helyezik előtérbe. Ám tévhit, hogy nem jellemző a didaktika ezekben a művekben. Az ehhez fűződő feltevésemet is sikerült igazolnom munkámban példákkal, melyekben egyszerre van jelen a tanító jelleg, illetve a szórakoztatás.

Végezetül rátértem önálló vizsgálatomra, mely egy empirikus kutatás, a célzott közeg pedig a jelenlegi óvodapedagógusok. A célcsoportot leggyorsabban az Internet segítségével értem el, így online formában készítettem el kérdőívemet, mely nagyban hozzájárult kutatásomhoz. Valójában számos lehetőség megfogalmazódott bennem, melyekkel a későbbiekben bővíthetném kutatásomat. Szülők, esetleg óvodapedagógus hallgatók megkérdezésére is sort kerítenék a témával kapcsolatban. Emellett szívesen állítanék össze ünnepkörökhöz, alkalmakhoz kapcsolódó gyűjteményt kortárs szerzők gyermekverseiből, mellyel célom a népszerűsítés lenne, illetve az óvodapedagógusok részére segítségnyújtás a választásban. Továbbá lehetségesnek tartom néhány óvodai tervezet elkészítését, ezzel mintául szolgálva a kortárs líra felhasználhatóságára.

12. Irodalomjegyzék

Könyvek

1. Ann Jefferson-David Robey 1995. *Bevezetés a modern irodalomelméletbe*. Osiris Kiadó. Budapest.
2. Bárdos József-Galuska Pál 2013. *Fejezetek a gyermekirodalomból*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó. Budapest.
3. Bókay Antal 2006. *Bevezetés az irodalomtudományba*. Osiris Kiadó. Budapest.
4. Grecsó Krisztián 2021. *Belefér egy picit szívbe*. Magvető Kiadó. Budapest.
5. Hankiss Elemér 1971. *Strukturalizmus I-II*. Európa Könyvkiadó. Budapest.
6. Lackfi János-Vörös István 2009, 2017. *Apám kakasa*. Kolibri Kiadó.
7. Lackfi János 2013. *Aranysityak-Friss gyermekversek*. Móra Könyvkiadó. Budapest.
8. Lackfi János 2010. *Ugrólóház*. Egmont-Hungary. Budapest.
9. Ricoeur, Paul 1999. *Válogatott irodalomelméleti tanulmányok*. Osiris Kiadó. Budapest.
10. Varró Dániel 2017. *Akinek a lába hatos*. Kossuth Kiadó.
11. Végh Balázs Béla 2020. *Gyermekversek titkos kertje*. Kriterion Könyvkiadó. Kolozsvár.

Folyóiratszettek:

12. Dobszay Ambrus 2004. Gondolatok a gyermekversek megközelítéséről. *Új Forrás* 2: 41-53.
13. Horváth János 1922. Magyar irodalomismeret. *Minerva*. 4-7.: 187-207.
14. Kiss Ottó 2007. Három Weöres-parafrázis. *Parnasszus*. 4.: 61-63.
15. Pósa Lajos 1890. Hogyan kell írni a gyermekeknek. *Magyar Sablon* 12: 136-139.

Internetes források:

16. Bárdos József 2013. *A modern magyar gyermekköltészet keretei*.
https://olvasas.opkm.hu/portal/menu/tanulmanyok_szakmai_anyagok/bardos_jozsef_a_modern_magyar_gyermekekolteszeti_keretei Olvasás Portál (opkm.hu)
(2023. január 08.).

17. Csodaceruza 2010. *Acsai Roland: A Bálnagyerek és más versek.* [Acsai Roland: A Bálnagyerek és más versek – Csodaceruza](#) (2023. január 08.).
18. Dobszay Ambrus n.d. *A magyar gyermekvers – klasszikusok és maiak.* <https://olvasas.opkm.hu/Plugins/KonyvEsNeveles/index.php?view=articlePrint&id=235> (2023. január 04.).
19. [f21.hu](#) portál 2021. *Gyerekköltészetéről a költészet napján.* [Facebook](#) (2022. február 24.).
20. Gábor Izabella n.d. *Gyermekirodalom (Fogalomismertetés, sajátosságok, forrásrétegek, műfajok).* [\(19\) 1. GYERMEKIRODALOM \(Fogalomismertetés, sajátosságok, forrásrétegek, műfajok | Gábor Izabella - Academia.edu](#) (2023. január 08.).
21. Kántás Balázs 2018. *Ó, hová levél, képviselőség, személyesség és jelentés? Ó, hová levél, képviselőség, személyesség és jelentés? Szubjektív esszé a vitaindítás szándékával a képviselők költészetéről – vagy éppen annak hiányáról a kortárs magyar irodalomban - Irodalmi Jelen* (2023. január 09.)
22. Könyves Magazin 2020. *Greco Krisztián: Belefér egy kicsi szívbe.* [\(3\) Watch | Facebook](#) (2022. május 20.).
23. Lovász Andrea 2011. *Felnőtt gyermekirodalom -Vázlat egy védő- és vádbeszédhez.* [Felnőtt gyermekirodalom | Pedagógiai Folyóiratok \(gov.hu\)](#) (2022. április 14.).
24. Lovász Andrea 2018 *Gyermekirodalom-diskurzusváltozatok.* [OLVASÓVÁ NEVELÉS - G-Portál \(gportal.hu\)](#) (2022. június 04.).
25. Molnár Tímea Ildikó n.d. *Gyermekirodalom és módszertan.* [\(19\) Gyermekirodalom és módszertan | Molnár Tímea Ildikó - Academia.edu](#) (2022. augusztus 15.).
26. Polcz Alaine 2003. *Visszaemlékezés Weöres Sándorra.* [HOLMI - A folyóirat online kiadása » Polcz Alaine: VISSZAEMLEKEZÉS WEÖRES SÁNDORRA](#) (2022. november 28.).
27. Dr. Törteli Telek Márta n.d. *A posztmodern magyar gyermeklira, avagy a mai gyermekköltészet sajátosságai.* [Dr. Törteli Telek Márta: A posztmodern magyar gyermeklira, avagy a mai gyermekköltészet sajátosságai - JÓZSA ISTVÁN - KORTÁRS MŰVÉSZET \(kortarsmuveszet.com\)](#) (2022. szeptember 09.).

13. Mellékletek

1. számú melléklet

Duplafedelű lírai művek az óvodában

Kedves Óvodapedagógusok!

Ténai Kincső Nóra vagyok, a Nyíregyházi Egyetem harmadéves, óvodapedagógus szakos hallgatója. Tudományos Diákköri dolgozatom elkészítéséhez kérem óvodapedagógusok véleményét, amelynek témája a kortárs magyar gyermekversek sajátosságai és azok szerepe az óvodában. Az anonim kérdőív kitöltése néhány percet vesz igénybe, de nekem nagy segítséget jelent dolgozatom elkészítéséhez. Kérem, segítse munkámat valós válaszok és vélemények leírásával. Kitöltését előre is köszönöm!

***Kötelező**

1. 1. Az Ön neme: *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ férfi

☐ nő

2. 2. Életkora: *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ 25 év alatti

☐ 25-35 év

☐ 36-50 év

☐ 50 év feletti

3. 2. Lakhelye: *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ község

☐ város

☐ nagyváros (megyeszékhely)

4. 3. Az Ön munkahelye: *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ községi óvoda

☐ városi óvoda

5. 4. Mióta dolgozik óvodapedagógusként? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ kevesebb, mint 10 éve

☐ 11-25 éve

☐ több, mint 25 éve

6. 5. Az Ön munkahelyén hány gyermekverset tartalmazó kötet van? *

7. 6. Ezeknek a versesköteteknek körülbelül hány százaléka származik kortárs szerzőktől? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ 25% vagy annál kevesebb

☐ 25-50%

☐ 50-75%

☐ 75% vagy annál több

8. 7. Milyen arányban vannak magyar és külföldi szerzők kötetei az óvodában, ahol Ön dolgozik? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ kevesebb a külföldi szerzőhöz tartozó kötet
- ☐ egyenlő arányban van külföldi és magyar szerzők által írt kötet
- ☐ több a külföldi, mint a magyar kötet

9. 8. Ön milyen gyakorisággal használ az óvodai foglalkozások során kortárs gyermeklírát? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Nem használok kortárs gyermekverseket.
- ☐ Előfordul, hogy használok.
- ☐ Gyakran kortárs gyermeklírát használok.
- ☐ Kizárólag kortárs gyermekverseket használok.

10. 9. Ön egyetért-e azzal, hogy a mai óvodáskorú gyermekek számára szükséges a kortárs költők és műveik megismerése és használata? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

Egyáltalán nem értek egyet.

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Teljes mértékben egyetértek.

11. 10. Milyen akadályait látja, hogy nagyobb mértékben használjon kortárs gyermekverseket? *

Több válaszlehetőséget is megjelölhet.

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Az óvoda, ahol dolgozom, nincs ellátva ilyen kötetekkel.
- ☐ Kevés információval rendelkezem a kortárs gyermeklírát új kiadásairól.
- ☐ A klasszikus szerzők gyermekirodalmi művei által jobban meg tudom valósítani a nevelési céljaimat.
- ☐ Tapasztalataim szerint a klasszikusok alkotásait jobban szeretik a gyermekek.

12. 11. Az alábbi költők közül melyikőjüket ismeri? *
Több válaszlehetőséget is megjelölhet.

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Grecsó Krisztián
- ☐ Varró Dániel
- ☐ Lackfi János
- ☐ Vörös István
- ☐ Pion István
- ☐ Kiss Ottó
- ☐ Acsai Roland
- ☐ Tóth Krisztina
- ☐ Szabó T. Anna
- ☐ Kovács András Ferenc
- ☐ Kollár Árpád
- ☐ Nyulász Péter

13. 12. Kérem, néhány szóban fejtse véleményét, mi segítheti elő a kortárs
gyermekversek népszerűsítését az óvodákban! *

14. 13. Kérem, fejtse ki néhány szóban, mi akadályozhatja a kortárs
gyermekversek népszerűsítését! *

15. 14. Az alábbi állítások közül jelölje meg azokat, amelyekkel egyetért! *
Több válaszlehetőséget is megjelölhet.

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ A klasszikus gyermekversek véleményem szerint több ismeretre tanítják a gyermekeket, mint a kortárs gyermekversek.
- ☐ A klasszikus gyermekversek több értéket hordoznak, mint a kortárs gyermekversek.
- ☐ Számomra némelyik kortárs gyermekvers nehezebben érthető, mint a klasszikus gyermekversek.
- ☐ A kortárs gyermekversek sokkal közvetlenebbek, fesztelenebbek.
- ☐ A kortárs gyermekversek nyelve közelebb áll az óvodáskorúakhoz, „gyermeknyelven” szól hozzájuk.
- ☐ A kortárs gyermekversek témavilága közelebb áll az óvodáskorúakhoz.
- ☐ A kortárs gyermekversek nagy részét nehezebben tudják a gyerekek értelmezni.

16. 15. Tapasztalatai szerint milyen jellegű verseket kedvelnek leginkább az óvodások? *
Több válaszlehetőséget is megjelölhet.

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ amelyek humorosak
- ☐ amelyek az ő nyelvükön íródtak
- ☐ a közvetlenebb hangvételűeket
- ☐ amelyekből új ismeretet szereznek
- ☐ amelyek koruknak megfelelő problémákat taglalnak

17. 16. Ön milyen fejlesztési célokat tud hatékonyabban megvalósítani a klasszikus gyermekversek segítségével? *

18. 17. Milyen fejlesztési célokat tud megvalósítani a kortárs gyermeklíra segítségével? *

19. 18. Mi alapján választ Ön gyermekvers-kötetet? *
Több válaszlehetőséget is megjelölhet.

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ szerző/szerzők alapján
- ☐ borító és fülszöveg alaján
- ☐ illusztráció alapján
- ☐ a téma ill. a versek tartalma alapján
- ☐ a szöveg nyelvezete, szóhasználata alapján

20. 19. Honnan tájékozódik az új megjelenésű gyermekversekről? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ online szakmai folyóiratok ajánlásából
- ☐ saját kollégáim ajánlásából
- ☐ szülők ajánlásából
- ☐ könyvkiadók vagy könyvesboltok ajánlásából
- ☐ online szakmai csoportok, óvodapedagógus közösségek ajánlásából

21. 20. Mennyire fontos Ön szerint, hogy egy gyermekvers: *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

	Egyáltalán nem fontos.	Kevésbé fontos számomra.	Inkább fontos, mint nem fontos.	Fontos számomra.	Teljes mértékben fontos.
neveljen	☐	☐	☐	☐	☐
ismereteket adjon át	☐	☐	☐	☐	☐
szórakoztasson	☐	☐	☐	☐	☐
hasson az érzelmeire	☐	☐	☐	☐	☐
bővítse a szókincset	☐	☐	☐	☐	☐
fejlessze a zeneiséget	☐	☐	☐	☐	☐

22. 20. Mennyire fontos Ön szerint, hogy egy gyermekvers: *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

	Egyáltalán nem fontos.	Kevésbé fontos számomra.	Inkább fontos, mint nem fontos.	Fontos számomra.	Teljes mértékben fontos.
neveljen	☐	☐	☐	☐	☐
ismereteket adjon át	☐	☐	☐	☐	☐
szórakoztasson	☐	☐	☐	☐	☐
hasson az érzelmeire	☐	☐	☐	☐	☐
bővítse a szókincset	☐	☐	☐	☐	☐
fejlessze a zeneiséget	☐	☐	☐	☐	☐

23. 21. Az előző kérdésben feltüntetettek közül melyiket tartja a legfontosabbnak? *

24. 22. Amikor gyermekverset választ, mennyire tartja fontosnak a szerző személyét? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Számomra a legfontosabb a szerző személye.
- ☐ Ha tehetem, többnyire az általam ismert szerzőt választom.
- ☐ Választásomban egyáltalán nem játszik szerepet a szerző, csak a mű témája/szövege.

25. 23. „Szerintem a duplafedelű könyv...” *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ ...olyan könyv, amely két szerzővel rendelkezik."
- ☐ ...több korosztálynak is élvezetes olvasmányt jelentő könyv."
- ☐ ...az átlagos ár dupláján beszerezhető könyv."
- ☐ ...többféleképpen is olvasható könyv."
- ☐ ...a gyermekverseken kívül más műfajokat is tartalmazó könyv."

26. 24. Amikor gyermekverset választ, milyen mértékben játszik szerepet, hogy Ön *
is élvezze az alkotást?

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

Egyáltalán nem lényeges, hogy élvezzem.

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Nagyon fontos, hogy élvezzem.

27. 25. Az alábbi két versrészlet ugyanannak a témának egy klasszikus és egy kortárs változata. *

1.)

Nem alszom, mert már aludtam,
Nem alszom, mert nincs cumi,
Nem alszom, mert úgy meguntam:
Mindennap kell aludni.

Szunyókáljon most a csacsi,
Nyúl álmodhat szépeket,
Lapítsa a lapos maci,
Szuszogjon jó mélyeket.

Szendereghet a bicikli,
Horkolhat a robogás,
Pilledjen a friss nokedli,
Főzelék, a habarás...

2.)

Lehunytja kék szemét az ég,
lehunytja sok szemét a ház,
dunna alatt alszik a rét -
aludj el szépen, kis Balázs.

Lábára lehajtja fejét,
alszik a bogár, a darázs,
velealszik a zümmögés -
aludj el szépen, kis Balázs.

A villamos is aluszik,
- s míg szendereg a robogás -
álmában csönget egy picit -
aludj el szépen, kis Balázs.

Jelölje azokat az állításokat, amelyekkel egyetért:

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ a kortárs változat épít a klasszikus ismeretére a felnőtt részéről
☐ a kortárs változatban nagyobb szerephez juthat a humor
☐ a kortárs változat kevésbé ritmusos

- ☐ a kortárs változat nyelvezete vonzóbb lehet a gyermek számára
- ☐ a kortárs változat erőteljesebben szólítja meg a felnőttet, mint a gyermeket
- ☐ a kortárs változat kevésbé támogatja a nevelési cél megvalósulását
- ☐ a kortárs változattal kevésbé tud a felnőtt azonosulni

28. 26. Mennyire gondolja lényegesnek, hogy egy gyermekvers a felnőtt számára is hordozzon üzenetet? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

Egyáltalán nem lényeges számomra.

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Teljes mértékben lényegesnek tartom.